

Kontrolní závěr z kontrolní akce

23/07

Peněžní prostředky státu a Evropské unie určené na zlepšování kvality ovzduší

Kontrolní akce byla zařazena do plánu kontrolní činnosti Nejvyššího kontrolního úřadu (dále také „NKÚ“) na rok 2023 pod číslem 23/07. Kontrolní akci řídil a kontrolní závěr vypracoval člen NKÚ RNDr. Petr Neuvirt.

Cílem kontroly bylo prověřit, zda peněžní prostředky státu a Evropské unie určené na realizaci cílů projektů zaměřených na zlepšování kvality ovzduší byly vynakládány účelně a v souladu s právními předpisy.

Kontrola byla prováděna u kontrolovaných osob v období od dubna 2023 do listopadu 2023.

Kontrolovaným obdobím byly roky 2020 až 2022, v případě věcných souvislostí i období předcházející a následující.

Kontrolované osoby:

Ministerstvo životního prostředí (dále také „MŽP“); Státní fond životního prostředí České republiky, Praha (dále také „SFŽP“); Český hydrometeorologický ústav, Praha (dále také „ČHMÚ“); Bergasto a.s., Olomouc; GIFF a.s., Frýdlant nad Ostravicí; HERKUL a.s., Obrnice; Liberty Ostrava a.s.; MAPECO MOST a.s.; Severočeské doly a.s., Chomutov; ŠTOKY s.r.o., Spořice.

Kolegium NKÚ na svém VI. jednání, které se konalo dne 29. dubna 2024,

schválilo usnesením č. 7/VI/2024

kontrolní závěr v tomto znění:

Peněžní prostředky státu a Evropské unie určené na zlepšování kvality ovzduší

ZÁKLADNÍ INFORMACE

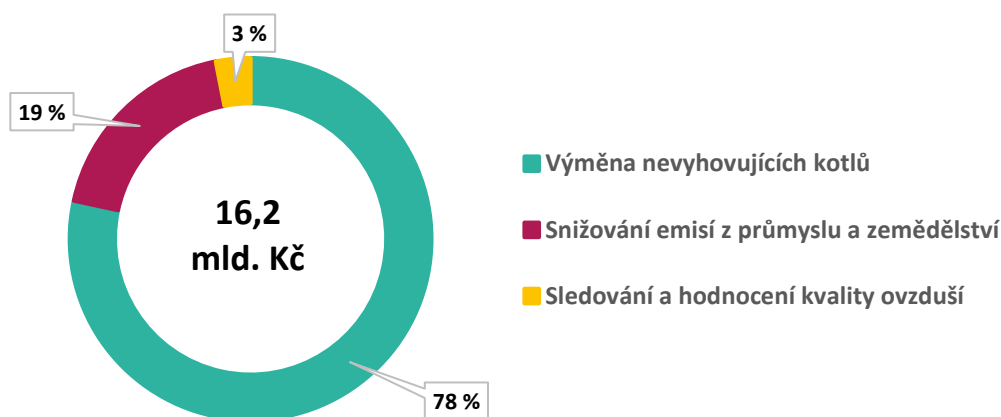
Česká republika dlouhodobě neplní **emisní limity** a v některých regionech jsou významně **překračovány**.

Domácnosti jsou hlavním zdrojem **znečištění ovzduší prachovými částicemi a benzo(a)pyrenem**.

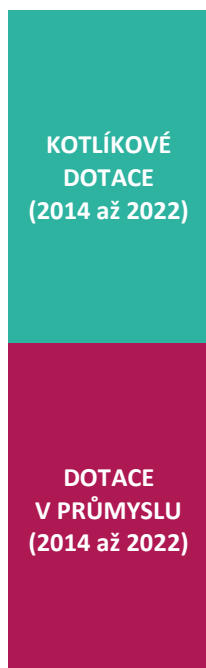
Podíl obyvatel ČR žijících v oblastech se zhoršenou kvalitou ovzduší sice klesá, ale v roce 2022 se stále jednalo o **více než 1 milion lidí**.

Průmysl je významným zdrojem **znečištění ovzduší oxidem siřičitým a oxidy dusíku**.

Peněžní prostředky vynaložené MŽP v letech 2014 až 2022 na ochranu ovzduší z PO 2 OPŽP¹ a NZÚ²

HLAVNÍ ZJIŠTĚNÍ

12,7 mld. Kč

Projekty OPŽP se na celkové změně vykazovaných ročních emisí z vytápění domácností mezi roky 2014 a 2022 podílely v případě prachových částic cca 18 %.

Zůstává v provozu více než **150** tisíc nevyhovujících kotlů.

Od 1. 9. 2024 platí zákaz provozování kotlů 1. a 2. emisní třídy. Podpora jejich výměny skončí.

2,9 mld. Kč

Projekty OPŽP se podílely mezi roky 2014 a 2022 na snížení objemu ročních emisí oxidu siřičitého a oxidů dusíku jen minimálně.

NEÚČELNĚ VYNALOŽENÉ PENĚŽNÍ PROSTŘEDKY

103,5 mil. Kč u MŽP

5,6 mil. Kč u příjemce dotace

¹ Prioritní osa 2: Zlepšování kvality ovzduší v lidských sídlech (dále také „PO 2“) operačního programu Životní prostředí 2014–2020 (dále také „OPŽP“).

² Program Nová zelená úsporám (dále také „NZÚ“), podprogramy Rodinné domy a Adaptační a mitigační opatření (pouze peněžní prostředky určené na výměny zdrojů energie v rodinných domech).

I. Shrnutí a vyhodnocení

ČR se stále potýká se zhoršenou kvalitou ovzduší³ a na jejím území nejsou dlouhodobě dodržovány imisní limity⁴. Podle Evropské agentury pro životní prostředí je znečištění ovzduší vůbec největším zdravotním rizikem souvisejícím se životním prostředím v Evropě. Vláda ČR schválila v roce 2015 cíl dosáhnout plnění imisních limitů na území ČR v roce 2020⁵.

NKÚ kontrolou prověřil poskytování peněžních prostředků státního rozpočtu a EU na projekty zaměřené na zlepšování kvality ovzduší v celkové výši 16, 2 mld. Kč. MŽP ke dni 31. 12. 2022 vynaložilo 13,9 mld. Kč v rámci PO 2 OPŽP. Dále pak 2,3 mld. Kč v rámci programu NZÚ. NKÚ prověřil, zda tyto peněžní prostředky byly vynaloženy účelně a v souladu s právními předpisy. NKÚ se mj. zaměřil na to, jak se peněžní prostředky poskytnuté MŽP podílely na snižování emisí⁶ znečišťujících látek ovzduší a zda došlo k naplnění cílů přijatých vládou ČR v oblasti ochrany kvality ovzduší.

MŽP vynaložilo 12,7 mld. Kč z PO 2 OPŽP a z NZÚ, tj. 78 % peněžních prostředků, na výměny nevyhovujících kotlů v domácnostech. MŽP podpořilo 111 tisíc výměn, které přispěly ke zlepšení kvality ovzduší. Nicméně podle informací MŽP nadále zůstává v provozu více než 150 tisíc nevyhovujících kotlů I. a II. emisní třídy.

MŽP dále vynaložilo 2,9 mld. Kč z PO 2 OPŽP na snižování emisí z průmyslu. NKÚ zjistil, že MŽP část peněžních prostředků až ve výši 103,5 mil. Kč určených na omezování prašnosti v průmyslu vynaložilo neúčelně. NKÚ analyzoval vliv poskytnutých dotací na snížení emisí z průmyslu mezi roky 2014 a 2022. NKÚ vyhodnotil, že peněžní prostředky PO 2 OPŽP přispěly jen minimálně ke snížení emisí oxidu siřičitého a oxidů dusíku.

NKÚ vyhodnotil, že v ČR nebylo do konce roku 2020 dosaženo plnění imisních limitů stanovených právními předpisy ČR i EU. V roce 2020 i v letech následujících byly některé imisní limity nadále překračovány, a to zejména na střední a severovýchodní Moravě, což má negativní dopad na zdraví obyvatel.

MŽP také nepostupovalo v některých případech při financování ochrany ovzduší v souladu s právními předpisy.

Výše uvedené celkové vyhodnocení vyplývá z následujících zjištění:

a) MŽP vynaložilo nejvíce peněžních prostředků určených na zlepšování kvality ovzduší na výměnu nevyhovujících zdrojů vytápění domácností. MŽP vynaložilo ke dni 31. 12. 2022 peněžní prostředky ve výši 10,4 mld. Kč z PO 2 OPŽP a 2,3 mld. Kč prostřednictvím NZÚ,

³ Jedná se o celoevropský problém. Podle Evropské komise byla v roce 2020 většina lidí žijících v městských oblastech v EU vystavena znečištění ovzduší na úrovni, která poškozuje jejich zdraví.

Mezi nejvýznamnější znečišťující látky ovzduší v ČR patří prachové částice (PM_{2,5} a PM₁₀), benzo(a)pyren (B(a)P), oxidy dusíku (NO_x) a přízemní ozon (O₃), což se projevuje jednak v malých sídlech, kde domácnosti topí tuhými palivy, jednak v průmyslových a dopravně zatížených oblastech.

⁴ Imisní limit je zákonem stanovená nejvyšší přípustná úroveň znečištění ovzduší, vyjádřená v jednotkách hmotnostní koncentrace. Vybrané platné imisní limity jsou uvedeny v příloze č. 1 tohoto kontrolního závěru. V příloze č. 2 jsou uvedeny informace o nedodržování imisních limitů v ČR v období let 2013 až 2022. V příloze č. 3 je uveden přehled znečišťujících látek ovzduší.

⁵ Usnesení vlády ČR ze dne 2. prosince 2015 č. 979, o *Střednědobé strategii (do roku 2020) zlepšení kvality ovzduší v České republice*.

⁶ Emisí se rozumí vnášení látek do ovzduší vyjádřená v hmotnostních jednotkách.

z toho 1,5 mld. Kč na dofinancování žádostí z OPŽP. Celkem MŽP podpořilo 111 tisíc výměn nevyhovujících kotlů, které zlepšily kvalitu ovzduší a snížily závislost na fosilních palivech.

Dle platných pravidel OPŽP 2021–2027 mohou nízkopříjmové domácnosti požádat o dotaci na výměnu nevyhovujícího kotle do 31. 8. 2024. Poté začne platit zákaz provozování kotlů 1. a 2. emisní třídy, a nebude tedy již možné žádat o dotaci na jejich výměnu. Zda se zákaz provozu nevyhovujících kotlů od 1. 9. 2024 projeví na zlepšení kvality ovzduší, bude záviset na jeho dodržování a úspěšnosti vymáhání.

- b) MŽP vynaložilo na snižování emisí z průmyslu z PO 2 OPŽP peněžní prostředky ve výši 1,16 mld. Kč na náhrady či rekonstrukce stacionárních zdrojů znečišťování, 0,98 mld. Kč na pořízení dodatečných technologií ke snížení emisí, 0,67 mld. Kč na omezování prašnosti z plošných zdrojů a 0,13 mld. Kč na ostatní aktivity.

NKÚ kontrolou zjistil, že MŽP vynaložilo peněžní prostředky až ve výši 103,5 mil. Kč z PO 2 OPŽP neúčelně, a to na nákup zařízení⁷, jejichž hlavním účelem nebylo snižování prašnosti. NKÚ vyhodnotil, že výdaje na tato zařízení nebyly způsobilé, a jedná se tak o nesrovnalost ve smyslu nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1303/2013⁸. Neúčelné vynaložení peněžních prostředků na jedno z těchto zařízení ve výši 5,6 mil. Kč NKÚ zjistil i u příjemce dotace.

NKÚ zjistil, že řada průmyslových subjektů odstupuje od již schválených projektů. MŽP reagovalo na tuto situaci vytvořením nové prioritní osy 7 (dále také „PO 7“) k dočerpání postupně se uvolňujících prostředků v rámci OPŽP. V rámci této prioritní osy poskytuje MŽP peněžní prostředky Úřadu práce České republiky (dále také „ÚP ČR“) na úhradu části příspěvku na bydlení domácnostem zasaženým zvýšením cen energie v důsledku vojenské agrese Ruska proti Ukrajině a růstem životních nákladů vlivem inflace. Podpora formou kompenzace nákladů domácností na energie nemá přímý vliv na zlepšení kvality ovzduší.

NKÚ zjišťoval, k jakému množství odstraněných ročních emisí z průmyslu přispěly projekty PO 2 OPŽP. Výsledek NKÚ porovnal s údaji o poklesu ročních emisí sledovaných ČHMÚ. Na základě tohoto porovnání NKÚ vyhodnotil, že podíl dotací na snížení emisí dominantně produkovaných průmyslem (NO_x a SO₂) byl minimální.

- c) Vláda ČR schválila již v roce 2015 s ohledem na dlouhodobě zhoršenou kvalitu ovzduší a neplnění imisních limitů cíl plnění všech zákonem stanovených limitů do konce roku 2020. NKÚ vyhodnotil na základě dat sledovaných ČHMÚ, že v roce 2020 i v letech následujících nebyly plněny některé imisní limity⁹, a to zejména v Moravskoslezském, Olomouckém a Zlínském kraji. Přesto podíl obyvatel žijících v oblastech s překročením imisních limitů¹⁰ od roku 2018 klesá. Kvalitu ovzduší ovlivňují kromě vlastních zdrojů znečišťování také rozptylové podmínky, které byly v kontrolovaných letech příznivé.

⁷ Zpravidla kolový nakladač nebo smykem řízený nakladač, traktor či teleskopický manipulátor.

⁸ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1303/2013 ze dne 17. prosince 2013 o společných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu, Fondu soudržnosti, Evropském zemědělském fondu pro rozvoj venkova a Evropském námořním a rybářském fondu, o obecných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu, Fondu soudržnosti a Evropském námořním a rybářském fondu a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1083/2006.

⁹ Informace o nedodržovaných imisních limitech v období let 2013 až 2022 jsou uvedeny v příloze č. 2 tohoto kontrolního závěru.

¹⁰ Bez zahrnutí O₃.

NKÚ zjistil, že pro částice PM_{2,5} není zákonem stanoven imisní limit pro maximální průměrné denní koncentrace¹¹, přestože v ovzduší představují významný rizikový faktor pro lidské zdraví. Z pohledu doporučených limitů Světové zdravotnické organizace (dále také „WHO“) pro maximální denní koncentrace PM_{2,5} je podle zjištění NKÚ kvalita ovzduší na většině území ČR zatížena nadměrnými koncentracemi částicemi PM_{2,5}.

d) NKÚ také zjistil, že MŽP nepostupovalo v souladu s právními předpisy, když:

- nepoužilo v souladu s § 15 odst. 14 zákona č. 201/2012 Sb.¹² část výnosů z poplatků za znečišťování ovzduší za roky 2019 a 2020 na zákonem stanovené účely v oblasti ochrany ovzduší;
- nevyakládalo v souladu s § 7 odst. 6 zákona č. 383/2012 Sb.¹³ výdaje odpovídající účelově vázanému výnosu z dražeb emisních povolenek prostřednictvím programu NZÚ;
- nesledovalo a nevyhodnocovalo v souladu s § 39 odst. 3 zákona č. 218/2000 Sb.¹⁴ přínosy programu NZÚ ke zlepšování kvality ovzduší.

II. Informace o kontrolované oblasti

MŽP je ústředním orgánem státní správy a orgánem vrchního státního dozoru ve věcech životního prostředí odpovědným též za ochranu ovzduší. MŽP je řídicím orgánem pro OPŽP a je také správcem programu NZÚ. MŽP je správcem SFŽP a zřizovatelem ČHMÚ.

SFŽP plní na základě dohod o delegování některých činností a pravomocí MŽP roli zprostředkujícího subjektu u OPŽP a NZÚ. SFŽP administruje také *Národní program Životní prostředí* (dále také „NPŽP“). Většina aktivit NPŽP je financována z prostředků SFŽP, které pocházejí ze zákonných poplatků, odvodů a pokut. V roce 2021 byl NPŽP rozšířen o aktivity financované z dotace poskytnuté SFŽP z *Národního plánu obnovy*.

ČHMÚ je státní příspěvkovou organizací podřízenou MŽP. Na základě zřizovací listiny je mj. pověřen zjišťováním a vyhodnocováním úrovně znečišťování ovzduší a posuzováním a vyhodnocováním úrovně znečištění ovzduší. Za tímto účelem zajišťuje také Státní síť imisního monitoringu. ČHMÚ byl v kontrolovaném období příjemcem dotací z OPŽP.

V rámci EU je řízení a posuzování kvality ovzduší upraveno zejména směrnicí Evropského parlamentu a Rady č. 2008/50/ES¹⁵ (dále také „směrnice 2008/50/ES“) a směrnicí Evropského parlamentu a Rady č. 2004/107/ES¹⁶ (dále také „směrnice 2004/107/ES“). Snižování emisí látek znečišťujících ovzduší je upraveno směrnicí Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2016/2284¹⁷.

¹¹ ČR má nastavené imisní limity v zákoně č. 201/2012 Sb. v souladu s platnými právními předpisy EU.

¹² Zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší.

¹³ Zákon č. 383/2012 Sb., o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů.

¹⁴ Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla).

¹⁵ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/50/ES ze dne 21. května 2008 o kvalitě vnějšího ovzduší a čistším ovzduší pro Evropu.

¹⁶ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/107/ES ze dne 15. prosince 2004 o obsahu arsenu, kadmia, rtuti, niklu a polycyklických aromatických uhlovodíků ve vnějším ovzduší.

¹⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/2284 ze dne 14. prosince 2016 o snížení národních emisí některých látek znečišťujících ovzduší, o změně směrnice 2003/35/ES a o zrušení směrnice 2001/81/ES (text s významem pro EHP).

Na národní úrovni je ochrana ovzduší upravena zákonem č. 201/2012 Sb. (dále také „zákon o ochraně ovzduší“) a jeho prováděcími právními předpisy. Kvalita ovzduší je posuzována podle koncentrací vybraných znečišťujících látek v přízemní vrstvě atmosféry. Pro tyto vybrané znečišťující látky jsou zákonem o ochraně ovzduší stanoveny imisní limity (dále také „IL“) uvedené v příloze č. 1 tohoto kontrolního závěru.

Pro účely vyhodnocení úrovně znečištění a zjištění, zda jsou překračovány platné imisní limity, jsou používána data získaná v rámci Stání sítě imisního monitoringu. Její součástí jsou monitorovací stanice ČHMÚ i jiných provozovatelů (např. zdravotní ústavy, obce či kraje). Data z těchto stanic jsou zpracovávána v rámci Informačního systému kvality ovzduší.

Střednědobá strategie (do roku 2020) zlepšování kvality ovzduší v ČR

Východiskem pro zpracování této strategie byla zejména skutečnost, že kvalita ovzduší v České republice dlouhodobě nesplňuje požadavky stanovené právními předpisy ČR a EU pro ochranu zdraví lidí a ekosystémů a vyvolává v zatížených oblastech významná zdravotní rizika a poškozování ekosystémů, a dále pak skutečnost, že se jednalo o požadavek Evropské komise (dále také „EK“) připravit ucelenou koncepci řízení kvality ovzduší pro ČR. Tento požadavek byl rovněž formulován jako zásadní pro schválení nastavení PO 2 OPŽP. Strategie byla schválena usnesením vlády ČR ze dne 2. prosince 2015 č. 979.

Globálním cílem této strategie bylo dosažení společensky přijatelné míry rizik plynoucích ze znečištění ovzduší pro lidské zdraví. Jedním ze čtyř stanovených specifických cílů pro splnění globálního cíle bylo dosažení imisních limitů na celém území ČR do roku 2020 a současně udržování a zlepšování kvality ovzduší tam, kde jsou současné koncentrace znečišťujících látek pod hodnotami IL. Pro splnění specifických cílů byly stanoveny podmínky pro dosažení cílů, kterými byla zejména realizace opatření na národní úrovni obsažených v *Národním programu snižování emisí České republiky* (dále také „NPSE“) a na regionální úrovni v programech zlepšování kvality ovzduší (dále také „PZKO“).

Národní program snižování emisí České republiky

NPSE je připravován na základě § 8 zákona o ochraně ovzduší s přihlédnutím k mezinárodním závazkům České republiky na základě právního rámce EU a s ohledem na neplnění IL pro některé znečišťující látky (zejména prachové částice velikostních frakcí PM₁₀ a PM_{2,5}, přízemní ozón a benzo(a)pyren), které mají výrazné negativní dopady na lidské zdraví, ekosystémy a vegetaci. NPSE byl schválen usnesením vlády ČR ze dne 2. prosince 2015 č. 978 s cílem dosažení a udržení IL stanovených pro PM₁₀, PM_{2,5} a B(a)P do roku 2020. Aktualizace NPSE zohledňující nové skutečnosti a cíle k roku 2030 byla schválena usnesením vlády ČR ze dne 16. prosince 2019 č. 917.

Operační program Životní prostředí 2014–2020

PO 2 je zaměřená na projekty zlepšující kvalitu ovzduší a omezující emise znečišťujících látek do ovzduší s důrazem na využití nových, šetrných způsobů výroby energie a zlepšení systému sledování kvality ovzduší. Globálním cílem PO 2 pro období 2014–2020 je zlepšení kvality ovzduší tam, kde jsou překračovány IL, a udržení kvality ovzduší tam, kde je kvalita dobrá. PO 2 zahrnuje čtyři specifické cíle (dále také „SC“), které se dále člení na podporované aktivity:

- SC 2.1: *Snížit emise z lokálního vytápění domácností podílející se na expozici obyvatelstva nadlimitním koncentracím znečišťujících látek,*
- SC 2.2: *Snížit emise stacionárních zdrojů podílející se na expozici obyvatelstva nadlimitním koncentracím znečišťujících látek,*

- SC 2.3: Zlepšit systém sledování, hodnocení a předpovídání vývoje kvality ovzduší a souvisejících meteorologických aspektů,
- SC 2.4: Snížit emise stacionárních zdrojů podílející se na expozici obyvatelstva nadlimitním koncentracím znečišťujících látek v uhelných regionech.

Nový SC 2.4 byl přidán do PO 2 OPŽP v roce 2019. Důvodem vzniku SC 2.4 byla realokace finančních prostředků z operačního programu *Podnikání a inovace pro konkurenceschopnost* do OPŽP ve výši cca 1 mld. Kč. MŽP rozhodlo, že tyto finanční prostředky budou využity na projekty ke snížení emisí z průmyslových a zemědělských zdrojů znečišťování ovzduší, které jsou řešeny v rámci SC 2.2 OPŽP. Jelikož je SC 2.2 financován z Fondu soudržnosti (dále také „FS“), kdežto převedené prostředky pocházejí z Evropského fondu pro regionální rozvoj (dále také „EFRR“), bylo nutné vytvoření nového specifického cíle. SC 2.4 je zaměřen obdobně jako SC 2.2 s tím rozdílem, že na základě požadavku EK jsou převedené finanční prostředky využity v tzv. uhelných regionech (Moravskoslezský, Ústecký a Karlovarský kraj).

Program Nová zelená úsporám

Program NZÚ v podobě od roku 2014 lze členit na tři etapy dle zdroje financování (pro kontrolované období let 2020 až 2022 byly relevantní první dvě etapy NZÚ):

- I. etapa NZÚ 14+ – financování ze státního rozpočtu z výnosů z dražeb emisních povolenek prostřednictvím programového financování (program 115 280).
- II. etapa NZÚ 21+ – financování z *Nástroje na podporu oživení a odolnost* v rámci *Národního plánu obnovy*.
- III. etapa NZÚ 23+ – financování z výnosů z emisních povolenek prostřednictvím Modernizačního fondu (program HOUSEnerg).

Cílem programu NZÚ je vedle hlavního cíle zvýšení energetické účinnosti budov také zlepšování stavu životního prostředí prostřednictvím snížení látek znečišťujících ovzduší, a to zejména výměnou kotlů na tuhá paliva, resp. výměnou nevyhovujících zdrojů tepla v obytných budovách.

Tabulka č. 1: Příjmy z prodeje emisních povolenek 2020–2022 (v tis. Kč)

	2020	2021	2022	2020–2022
Příjem z prodeje povolenek EUA (obecné emisní povolenky)	18 902 320	15 343 381	16 390 840	50 636 541
Příjem z prodeje povolenek EUAA (emisní povolenky pro oblast letectví)	34 572	53 619	73 582	161 773
Příjem z dražeb celkem	18 936 892	15 397 000	16 464 422	50 798 314

Zdroj: závěrečné účty kapitoly 315 – MŽP za roky 2020, 2021, 2022.

III. Rozsah kontroly

Cílem kontrolní akce bylo prověřit, zda peněžní prostředky státu a Evropské unie určené na realizaci cílů projektů zaměřených na zlepšování kvality ovzduší byly vynakládány účelně a v souladu s právními předpisy.

Za účelné bylo považováno takové vynakládání a použití peněžních prostředků, které vedlo k optimální míře dosažení cílů PO 2 OPŽP, NZÚ a NPŽP v oblasti zlepšování kvality ovzduší, tj. zejména ke snižování emisí látek znečišťujících ovzduší, ke zlepšování systému hodnocení kvality ovzduší či pořizování programů zlepšování kvality ovzduší. V případě kontrolovaných

projektů PO 2 OPŽP bylo za účelné považováno takové použití peněžních prostředků, které vedlo k naplnění účelu projektu, k dosažení stanovených cílů a očekávaných výsledků a poskytnuté peněžní prostředky prokazatelně vedly ke snížení znečišťování ovzduší nebo ke zlepšení systému sledování, hodnocení a předpovídání vývoje kvality ovzduší.

NKÚ provedl kontrolu u MŽP jakožto řídicího orgánu OPŽP a správce programu NZÚ, u SFŽP jakožto zprostředkujícího subjektu OPŽP a NZÚ a administrátora NPŽP. Dále provedl kontrolu u ČHMÚ, který je pověřený posuzováním a vyhodnocováním úrovně znečištění a znečišťování ovzduší a který byl příjemcem dotací z PO 2 OPŽP, a u dalších sedmi vybraných příjemců dotací v rámci SC 2.4 PO 2 OPŽP.

NKÚ v souvislosti s implementací OPŽP, OPŽP 2021–2027, programu NZÚ a NPŽP prověřoval u MŽP a SFŽP administraci, realizaci a vyhodnocování těchto programů, přičemž se zaměřil na nastavení podmínek poskytování dotací, kontrolního systému, monitoringu a dosahování cílů těchto programů. NKÚ dále prověřoval u MŽP a SFŽP poskytování a administraci dotací na vzorku 12 projektů realizovaných v rámci SC 2.3 a SC 2.4 PO 2 OPŽP a u SFŽP na vzorku tří projektů realizovaných v rámci 2. prioritní oblasti NPŽP.

NKÚ také v rámci kontroly prověřil, zda MŽP a ČHMÚ použily část peněžních prostředků z výnosu z poplatků za znečišťování ovzduší v souladu se zákonem o ochraně ovzduší na stanovený účel a zda MŽP realizovalo výdaje z dražeb emisních povolenek v souladu se zákonem č. 383/2012 Sb.

V neposlední řadě NKÚ prověřil u ČHMÚ a dalších sedmi vybraných příjemců dotací z PO 2 OPŽP dodržování podmínek poskytnutí dotace, prokazatelnost a opodstatněnost způsobilých výdajů, užití prostředků dotace na stanovený účel a plnění cílů a udržitelnost projektů. Ke kontrole bylo vybráno celkem 12 projektů, které byly zaměřeny na realizaci opatření na zlepšování systému hodnocení kvality ovzduší či snižování emisí znečišťujících látek a které byly financovány z PO 2 OPŽP.

Kontrolou byly dále prověřeny peněžní prostředky SFŽP určené na zlepšování kvality ovzduší v rámci 2. prioritní oblasti NPŽP. Na vzorku tří projektů bylo prověřováno, zda SFŽP poskytoval peněžní prostředky v souladu s právními předpisy.

Výběr vzorků projektů vycházel zejména z požadavku na pokrytí vybraných dotačních titulů, finanční významnosti, pokročilosti realizace a vyplacených peněžních prostředků. Přehled kontrolovaných projektů je uveden v příloze č. 4 tohoto kontrolního závěru.

Kontrolovaný objem peněžních prostředků na úrovni systému činil 57,99 mld. Kč, z toho 39,82 mld. Kč bylo z prostředků EU, 17,86 mld. Kč ze státního rozpočtu a 0,31 mld. Kč z prostředků SFŽP.

Kontrolovaný objem peněžních prostředků na úrovni projektů činil 350,07 mil. Kč, z toho bylo 263,63 mil. Kč z OPŽP a 86,44 mil. Kč z prostředků SFŽP.

NKÚ provedl v průběhu kontrolní akce kvantitativní výzkum metodou standardizovaného dotazníku. Účelem dotazníkového šetření bylo získat doplňkové informace k poskytnuté podpoře od samotných příjemců dotace určené na výměnu zdrojů vytápění v domácnostech. Výsledky dotazníkového šetření jsou uvedeny v příloze č. 8 tohoto kontrolního závěru.

Pozn.: Právní předpisy uvedené v kontrolním závěru jsou aplikovány ve znění účinném pro kontrolované období.

IV. Podrobné skutečnosti zjištěné kontrolou

Prioritní osa 2 operačního programu *Životního prostředí 2014–2020*

Na projekty zlepšující kvalitu ovzduší a omezující emise znečišťujících látek do ovzduší s důrazem na využití nových, šetrných způsobů výroby energie a zlepšení systému sledování kvality ovzduší bylo ke dni 31. 12. 2022 v realizaci 351 projektů s příspěvkem EU ve výši 15,1 mld. Kč. a příjemcům bylo proplaceno 13,9 mld. Kč. Dle dat k 21. 9. 2023 zbývá příjemcům proplatit 0,7 mld. Kč. V tabulce č. 2 jsou uvedeny finanční ukazatele PO 2 OPŽP.

Tabulka č. 2: Finanční ukazatele PO 2

(v €)

PO	Fond	Podpora z EU	Příspěvek členského státu (národní spolufinancování)	Financování celkem	Míra spolufinancování
PO 2	FS	576 073 560	101 660 041	677 733	85 %
PO 2	EFRR	49 254 507	8 691 972	57 946	85 %

Zdroj: programový dokument OPŽP verze 20.0 (EK verze 15.0), platnost od 22. 3. 2023.

A) Kotlíkové dotace

Nezbytným krokem pro snížení úrovně znečištění ovzduší v ČR je omezení primárních emisí znečišťujících látek z lokálního vytápění domácností. Lokální topeniště jsou v současné době jeden z největších znečišťovatelů ovzduší, a to hlavně z pohledu emisí tuhých znečišťujících látek a B(a)P. Emise B(a)P z vytápění domácností dosáhly v roce 2019 hodnoty 14,2 t a na celkových emisích se podílely 96,4 %.¹⁸ V roce 2020 činily emise B(a)P z vytápění domácností 13,2 t. Meziročně tak došlo k poklesu o 7,1 %.¹⁹ Zlepšování kvality ovzduší lze přičíst jednak meteorologickým (zejména pak rozptylovým) podmínkám, ale také dalšímu zavádění moderních technologií ve výrobě a modernizaci skladby spalovacích zařízení v domácnostech, mj. vlivem zákazu provozu nevyhovujících kotlů, které jsou zařazeny dle ČNS EN 305-1 do 1. a 2. emisní třídy, a to od 1. 9. 2024²⁰.

→ Na snížení emisí z lokálního vytápění domácností klade MŽP zásadní důraz. Podíl na alokaci PO 2 OPŽP činí 64 %.

V OPŽP byly v rámci kotlíkových dotací vyhlášeny tři výzvy. V rámci poslední 117. výzvy již nebyly podporovány výměny starých zdrojů vytápění za kombinované kotle (uhlí a biomasa), ale pouze za tepelná čerpadla, kotle na biomasu (ruční či automatická dodávka paliva) nebo plynové kondenzační kotle.

Tabulka č. 3: Souhrnný přehled čerpání peněžních prostředků v rámci SC 2.1 PO 2 OPŽP (kotlíkové dotace) ke dni 31. 12. 2022 (v Kč)

	Výzva č.	Celkem
Částky proplacené příjemcům podpory	05_15_016	3 177 643 538,52
	05_17_067	3 326 139 717,43
	05_19_117	3 923 679 965,66
Celkem za tři výzvy		10 427 463 221,61

Zdroj: informace MŽP.

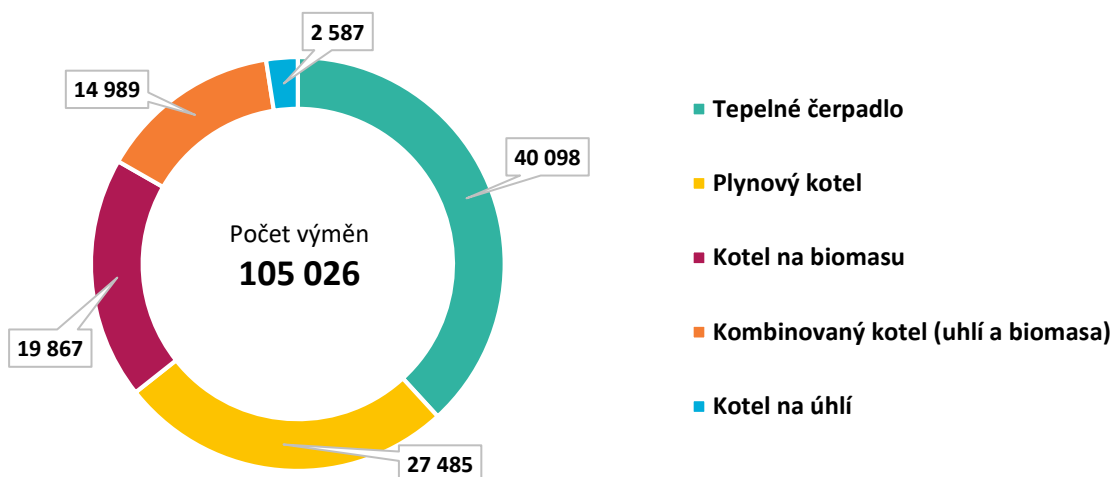
¹⁸ Zpráva o životním prostředí České republiky 2020 schválená usnesením vlády ČR č. 959 dne 5.11.2021.

¹⁹ Zpráva o životním prostředí České republiky 2021 schválená usnesením vlády ČR č. 1085 dne 21.12.2022.

²⁰ Zákon č. 142/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 16/1993 Sb., o dani silniční, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 201/2012 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění pozdějších předpisů.

Z průběžných dat hodnocení kotlíkových dotací k červnu 2023 sledovaných SFŽP vyplývá průměrná struktura nových zdrojů za všechny výzvy: 2,8 % kotlů čistě na uhlí (bylo možné čerpat dotaci jen v první výzvě), 16,3 % kombinovaných kotlů uhlí/biomasa, 18,7 % kotlů výhradně na biomasu, 37,4 % tepelných čerpadel a 24,8 % plynových kondenzačních kotlů. V grafu č. 1 jsou uvedeny počty jednotlivých typů nových zdrojů tepla.

Graf č. 1: Počty výměn dle nového zdroje vytápění

Zdroj: vyhodnocení 1., 2. a 3. výzvy specifického cíle 2.1 *Snížit emise z lokálního vytápění domácností podílejících se na expozici obyvatelstva koncentracím znečišťujících látek OPŽP* (k červnu 2023, včetně NZÚ 14+ – AMO).

NKÚ zjistil na základě sledovaných a vykázaných dat ČHMÚ a MŽP, že podíl kotlíkových dotací na celkové změně vykazovaných ročních emisí z vytápění domácností mezi roky 2014 a 2021 byl v případě prachových částic PM₁₀ a PM_{2,5} cca 18 % (viz příloha č. 6 kontrolního závěru).²¹ NKÚ dále vyhodnotil, že v důsledku kotlíkových dotací dochází ke snižování průměrných ročních koncentrací jemných částic PM_{2,5} a B(a)P.

Peněžní prostředky vynaložené na výměny nevyhovujících zdrojů vytápění domácností za kotle s nižšími emisemi znečišťujících látek vyhodnotil NKÚ jako účelné, neboť přispívají ke snižování úrovně znečišťování ovzduší a tím ke zlepšování kvality ovzduší.

Pro dofinancování žádostí, na které nezbyly prostředky z PO 2 OPŽP, byla v roce 2019 vyhlášena výzva z podprogramu *Adaptační a mitigační opatření* (dále také „AMO“) I. etapy NZÚ 14+. Finanční podpora na výměnu kotlů na pevná paliva s ručním podáváním v rodinných domech byla poskytována prostřednictvím projektů jednotlivých krajů stejně jako u OPŽP. Celkem bylo krajům zálohově vyplaceno 1,5 mld. Kč a do 31. 12. 2022 bylo vyúčtováno 1,1 mld. Kč.

V rámci nově pořízených zdrojů vytápění domácností MŽP podpořilo k červnu 2023 z OPŽP a NZÚ – AMO více než 105 tisíc jednotlivých stacionárních zdrojů. Největší počet výměn byl za tepelná čerpadla. V množství vyčerpaných peněžních prostředků z OPŽP k 31. 12. 2022 byl na prvním místě Moravskoslezský kraj následovaný Středočeským a Jihočeským krajem. Na území Prahy bylo investováno jen minimum prostředků, což je dáno tím, že na území Prahy se

²¹ Podíl přínosů kotlíkových dotací je nadhodnocen o podíl projektů zahrnutých do vyhodnocení přínosů za období od 1. 1. 2023 do 30. 6. 2023 a o podíl projektů ze zásobníků OPŽP dofinancovaných z podprogramu *Adaptační a mitigační opatření programu Nová zelená úsporám*.

nachází jen relativně malý počet lokálních zdrojů vytápění domácností. Podrobné informace jsou uvedeny v tabulkách v příloze č. 7 tohoto kontrolního závěru.

B) Dotace na snižování emisí v průmyslu

V rámci PO 2 OPŽP byly vyhlášeny mj. výzvy č. 8, 89 (SC 2.2) a 136 (SC 2.4). V těchto třech výzvách byly podporovány aktivity zaměřené na náhradu nebo rekonstrukci spalovacích či ostatních stacionárních zdrojů znečišťování za účelem snížení emisí; pořízení dodatečných technologií a změny technologických postupů vedoucích ke snížení emisí a úrovně znečištění u spalovacích či ostatních stacionárních zdrojů a na **omezování prašnosti z plošných zdrojů**²².

→ MŽP vynaložilo neúčelně až 103,62 mil. Kč na pořízení zařízení, která neslouží v první řadě ke snižování emisí znečišťujících látek.

V rámci **výzvy č. 8** bylo ke dni 31. 12. 2022 podpořeno 16 projektů zaměřených na omezování prašnosti z plošných zdrojů. Ve třech případech bylo předmětem projektu mj. pořízení mobilního zařízení ke snižování prašnosti (fugitivních emisí²³). Ve dvou případech byl pořízen zametací vůz. Ve třetím případě byl mj. pořízen kolový nakladač se zametacím nástavcem s proplacenou výši příspěvku EU 2,15 mil. Kč z FS.

Dále bylo kontrolou NKÚ zjištěno, že v rámci **výzvy č. 8** byly podány také tři žádosti o podporu, ve kterých žadatelé uvedli, že jejich záměrem je vyměnit stávající nakladače za nová překládková zařízení („kolový nakladač“ či „překládkové rypadlo“) vybavená účinnými skrápěcími systémy za účelem snížení prašnosti v provozovaných areálech. SFŽP všechny tři žádosti posoudil s výsledkem, že žádosti nesplnily formální náležitosti nebo podmínky přijatelnosti a byly vyřazeny z procesu administrace.

V rámci **výzvy č. 89** bylo ke dni 31. 12. 2022 podpořeno 25 projektů zaměřených na omezování prašnosti z plošných zdrojů. Předmětem 18 z podpořených projektů bylo pořízení multifunkčního zařízení pro snížení prašnosti. Ve čtyřech případech byl pořízen zametací vůz. Ve 14 případech byla pořízena pohonná jednotka (kolový nakladač, smykem řízený nakladač, či teleskopický manipulátor) se zametacím nástavcem s proplacenou výši příspěvku EU 44,72 mil. Kč z FS.

V rámci **výzvy č. 136** bylo ke dni 31. 12. 2022 podpořeno 34 projektů zaměřených na omezování prašnosti z plošných zdrojů. Předmětem 31 podpořených projektů bylo pořízení multifunkčního zařízení pro snížení prašnosti. Ve 14 případech byl pořízen zametací vůz. V 17 případech byla pořízena pohonná jednotka (kolový nakladač, elektrický smykem řízený nakladač, či traktor) se zametacím nástavcem s proplacenou výši příspěvku EU 56,75 mil. Kč z EFRR.

²² Omezování prašnosti z plošných zdrojů (dle povahy procesu např. vodní clony, skrápění, odprašovací nebo mlžící zařízení).

²³ Fugitivní emise je označení pro tu část emisí, které unikají volně do venkovní atmosféry a nejsou vypouštěny konkrétním komínem (výduchem).

Tabulka č. 4: Projekty, kdy byl pořízen „kolový nakladač“ se „zametacím nástavcem“ (v Kč)

Výzva	Počet projektů	Příspěvek EU	Proplaceno EU
8. výzva	1	2 147 990,00	2 147 990,00
89. výzva	14	44 726 747,10	44 722 997,10
136. výzva	17	59 056 011,75	56 748 077,40
CELKEM	32	105 930 748,85	103 619 064,50

Zdroj: MS2014+.

U podpořených projektů z výzev zaměřených na aktivitu omezování prašnosti z plošných zdrojů, v jejichž rámci měly být pořizovány stroje – multifunkční zařízení pro snížení prašnosti, byly v zásadě pořizovány dvě kategorie multifunkčních strojů: pohonná jednotka se zmetacím nástavcem (zpravidla kolový nakladač) nebo zmetací vůz.

Pokud žadatelé v žádosti o podporu uvedli, že budou pořizovat kolový nakladač či překládkové rypadlo s nástavbovým skrápěcím systémem, MŽP a SFŽP projekty nepodpořily. Pokud však žadatelé uvedli, že budou pořizovat stroj, např. multifunkční odprašovací jednotku, bez konkrétní specifikace typu stroje, pak MŽP a SFŽP tyto projekty podpořily, ačkoliv příjemci dotace ve skutečnosti pořídili zpravidla kolový nakladač se zmetacím nástavcem. Na základě žádostí o platbu byly MŽP a SFŽP výdaje na pořízení kolového nakladače považovány za způsobilé výdaje.

MŽP a SFŽP podpořily v PO 2 OPŽP celkem 32 projektů zaměřených na omezování prašnosti z plošných zdrojů, jejichž předmětem bylo pořízení multifunkčního zařízení pro snížení prašnosti a skutečně pořízenou technologií byla pohonná jednotka a zmetací nástavec s celkovou výší poskytnuté dotace 105,93mil. Kč. Z této částky bylo ke dni 31. 12. 2022 proplaceno celkem 103,62 mil. Kč.

NKÚ vyhodnotil, že peněžní prostředky až ve výši 103,62 mil. Kč byly MŽP vynaloženy z OPŽP neúčelně, neboť pořízení nové technologie v podobě pohonné jednotky typu kolový nakladač, smykem řízený nakladač, traktor či teleskopický manipulátor přesahuje cíle podporované aktivity omezování prašnosti z plošných zdrojů. Výdaje na pořízení těchto technologií nelze považovat za způsobilé výdaje projektů zejména s ohledem na skutečnost, že tato zařízení primárně slouží k jiným účelům než ke snižování emisí (převážně k manipulaci s materiálem) a lze je pořídit samostatně. Jedná se tak o nesrovnalost ve smyslu nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1303/2013²⁴.

Oporou pro vyhodnocení NKÚ byla rozhodnutí Městského soudu v Praze na základě žalob podaných vyloučenými žadateli o podporu v rámci výzvy č. 8. Ve dvou případech soud zamítnul žaloby a potvrdil rozhodnutí SFŽP a v jednom případě soud prohlásil rozhodnutí SFŽP za nicotné. MŽP následně rozhodnutím o odvolání ze dne 18. 3. 2021 potvrdilo i v tomto případě stanovisko SFŽP o nesplnění podmínek přijatelnosti. MŽP v tomto rozhodnutí mj. uvedlo, že referenční dokument o nejlepších dostupných technikách při omezování emisí ze skladování jednoznačně hovoří při řešení těchto zdrojů o rozstřikování vody/vodních clonách a tryskovém rozstřikování, a nikoliv o nakladačích apod.

²⁴ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1303/2013 ze dne 17. prosince 2013 o společných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu, Fondu soudržnosti, Evropském zemědělském fondu pro rozvoj venkova a Evropském námořním a rybářském fondu, o obecných ustanoveních o Evropském fondu pro regionální rozvoj, Evropském sociálním fondu, Fondu soudržnosti a Evropském námořním a rybářském fondu a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1083/2006.

Městský soud v Praze svým rozhodnutím ve věci čj. 5 A 109/2016 – 52 a čj. 5 A 108/2016 – 50 žaloby zamítl a v odůvodnění mj. konstatoval, že je nelogický a v rozporu se základním záměrem OPŽP požadavek, aby podpora byla poskytnuta v rozsahu nákladů nutných na pořízení zařízení, které samo o sobě představuje zdroj znečištění (emise spalin, víření prachu při manipulaci/pohybu zařízení apod.). Podle Městského soudu v Praze je podpora dané aktivity možná za podmínky, že dojde k omezování prašnosti, která vzniká na plošných zdrojích. Výměna či pořízení nového zařízení, které primárně plní jinou (základní) funkci, než je omezování prašnosti a předmětná technologie je pouze jeho součástí, není explicitně akceptována.

→ Projekty PO 2 OPŽP se podílely na snížení objemu ročních emisí oxidu siřičitého a oxidů dusíku mezi roky 2014 a 2022 jen minimálně.

NKÚ zjistil na základě sledovaných a vykázaných dat ČHMÚ a SFŽP, že podíl projektů realizovaných v rámci SC 2.2 a SC 2.4 (za účelem snížit emise stacionárních zdrojů podílejících se na expozici obyvatelstva nadlimitním koncentracím znečišťujících látek) na celkové změně vykazovaných ročních emisí z průmyslu v letech 2014 a 2022 byl v případě prachových částic PM₁₀ 26 %, v případě jemných částic PM_{2,5} 15 % a v případě znečišťujících látek SO₂, NO_x a VOC méně než 1 % (viz příloha č. 6 tohoto kontrolního závěru).

→ Příjemce dotace vynaložil neúčelně až 5,57 mil. Kč na zařízení, které mělo sloužit k omezování prašnosti.

NKÚ prověřil mj. poskytnutí dotace příjemci na realizaci projektu ke snížení prašnosti z jeho provozovny. Příjemce dotace v žádosti uvedl, že společnost je zaměřena na skladování sypkého materiálu v areálu o celkové ploše 33 085 m², který provozuje 250 dní v roce a který představuje plošný zdroj prašnosti.

Posuzovaná investiční akce spočívala v pořízení stroje, a to multifunkční odprašovací jednotky vybavené soustavou kartáčů se skrápěním a odsáváním a dále tryskami pro svrchní skrápění uskladněného materiálu tlakovou vodou a zásobníkem vody. Realizací projektu mělo dojít ke snížení emisí prachu zvířeného při pohybu nákladních vozidel po areálových komunikacích a zpevněných plochách (tzv. resuspenze) a dále z uskladněného sypkého materiálu (suť, písek, šterk) na haldách o min. ploše cca 850 m². Výpočet předpokládaného snížení emisí vycházel z popisu stávající situace za období let 2016 až 2018.

MŽP proplatilo příjemci dotaci ve výši 5 574 000 Kč, což představovalo 75 % z vykázaných celkových způsobilých výdajů. NKÚ kontrolou zjistil skutečnosti nasvědčující porušení rozpočtové kázně.

Kontrolou NKÚ bylo zjištěno, že areál uvedený v žádosti o podporu nepatřil příjemci dotace. Příjemce dotace měl pronajatou část pozemku o výměře 1 143 m², a to až od 1. 9. 2018. Příjemce v rámci žádosti o podporu doložil existenci provozovaného areálu provozním řádem ze září 2018. Z provozního řádu vyplývalo, že provozuje na části pozemku o výměře 500 m² zařízení s kontejnery na skladování použitých starých železničních pražců, a ne zařízení pro manipulaci a skladování sypkých materiálů (suť, písek, šterk). Pronajatá část pozemku nebyla v době podání žádosti o podporu vedena ve veřejné části živnostenského rejstříku mezi údaji o provozovnách příjemce dotace.

NKÚ vyhodnotil, že informace o provozu plošného zdroje znečištění uvedené příjemcem dotace v žádosti o podporu neodpovídaly zjištěnému skutečnému stavu. Příjemce dotace nebyl ve skutečnosti vlastníkem nebo provozovatelem stacionárního zdroje znečišťování

ovzduší v rozsahu, v jakém ho vymezil v žádosti o podporu, čímž nemohlo dojít ke snížení emisí znečišťujících látek ovzduší v předpokládaném rozsahu. Příjemce dotace tak nebyl oprávněným žadatelem dle podmínek výzvy č. 136 OPŽP.

NKÚ zjistil, že příjemce dotace v rámci realizace projektu pořídil mobilní zametací a vysávací stroj zpevněných ploch sestavený z kolového nakladače a zametacího nástavce, který podle NKÚ nebylo možné použít pro svrchní skrápění hald uskladněného materiálu ani pro skrápění prostoru manipulace se sypkými materiály v požadovaném rozsahu. NKÚ vyhodnotil, že příjemce dotace nerealizoval projekt v souladu s analýzou souladu projektu s pravidly.

Na pořízení mobilního zametacího a vysávacího stroje zpevněných ploch vynaložil příjemce dotace výdaje ve výši 6 996 000 Kč bez DPH, z toho poskytnutá dotace činila 5 247 000 Kč.

Pořízený stroj měl být využíván pro pravidelné čištění areálových komunikací v četnosti 1krát denně v době provozu areálu a pro průběžné (každodenní v době provozu areálu) skrápění deponovaného materiálu (haldy o min. výměře 850 m²). NKÚ kontrolou na místě a porovnáním leteckých snímků zjistil, že příjemce dotace vykázal v období realizace projektu či jeho udržitelnosti v knize jízd stroje a v evidenci počtu vjezdů vozidel do areálu dny, kdy areál nebyl v provozu či se na něm nenacházel žádný sypký materiál.²⁵

Vzhledem ke skutečnosti, že příjemci dotace byla na projekt poskytnuta podpora dle čl. 36 nařízení Komise (EU) č. 651/2014²⁶, byl příjemce dotace povinen po dobu udržitelnosti projektu zajistit, že předmět podpory (stroj) bude využíván výhradně v areálu, na který je projekt vázán. Předmět podpory příjemce dotace nesměl ani doplňkově využívat pro jiné účely, například formou pronájmu nebo pro poskytování služeb čištění komunikací jiným subjektům. NKÚ zjistil na základě údajů uvedených v knize jízd stroje, provozních údajů stroje (tzv. motohodin²⁷) a informací sdělených příjemcem dotace, že příjemce nepoužíval pořízený stroj pouze pro činnosti konané v rámci projektu. Zjištěný stav ukazatele motohodin kolového nakladače byl cca 6krát vyšší než doba potřebná k realizaci projektových činností.

NKÚ vyhodnotil, že příjemce dotace vynaložil peněžní prostředky až ve výši 5 574 000 Kč na realizaci projektu neúčelně, neboť porušil podmínky poskytnutí dotace stanovené v rozhodnutí o poskytnutí dotace.

Příjemce dotace na základě dvou příkazních smluv pověřil manažerským řízením projektu a kompletní administrací veřejné zakázky jednu oslovenou společností. Výdaje na manažerské řízení projektu ve výši 211 tis. Kč bez DPH a kompletní administraci veřejné zakázky ve výši 225 tis. Kč bez DPH byly zahrnuty do způsobilých výdajů projektu. Při zadávání veřejných zakázek malého rozsahu byl příjemce dotace povinen postupovat se zásadami transparentnosti, přiměřenosti, rovného zacházení a zákazu diskriminace.

NKÚ na základě kontroly vyhodnotil, že příjemce dotace nepostupoval při zadávání veřejných zakázek malého rozsahu na služby manažerského řízení projektu a na služby kompletní administrace veřejné zakázky v souladu s pokyny pro zadávání veřejných zakázek v operačním programu *Životní prostředí 2014–2020* tím, že nedodržel zásadu

²⁵ Kontrolou dokumentace u SFŽP bylo také zjištěno, že i v době monitorovací návštěvy SFŽP v květnu 2019 byla v areálu provozovaném příjemcem dotace pouze zemina, ostatní materiál na skladové ploše uskladněn nebyl.

²⁶ Nařízení Komise (EU) č. 651/2014 ze dne 17. června 2014, kterým se v souladu s články 107 a 108 Smlouvy prohlašují určité kategorie podpory za slučitelné s vnitřním trhem.

²⁷ Stav ukazatele motohodin poskytuje informaci o množství práce, kterou kolový nakladač od svého pořízení odvedl.

transparentnosti, když nepořídil a nechoval písemnou dokumentaci o všech významných úkonech souvisejících s výběrem dodavatele, a současně nedodržel zásadu zákazu diskriminace, když neprovedl průkazně výběr dodavatele předmětných služeb např. oslovením jiných dodavatelů, na základě průzkumu trhu nebo jinou formou zajišťující účast více dodavatelů, čímž omezil okruh možných účastníků zadávacího řízení.

NKÚ kontrolou obdobných projektů zjistil, že kolový nakladač se stejným zametacím nástavcem byl pořízen minimálně v dalších šesti případech, u kterých mělo taktéž docházet ke snížení emisí v důsledku průběžného skrápění hald uskladněného materiálu na rozloze 300 m² až 6 000 m².

NKÚ zjistil, že minimálně v rámci sedmi projektů byly pořízeny stroje, které neumožňovaly svrchní skrápění hald uskladněného materiálu tlakovou vodou. Jednalo se o čtyři projekty z výzvy č. 89 s proplacenou dotací z FS v celkové výši 12,49 mil. Kč a tři projekty z výzvy č. 136 s proplacenou dotací z EFRR v celkové výši 15,22 mil. Kč.

NKÚ vyhodnotil, že MŽP vynaložilo peněžní prostředky až ve výši 27,71 mil. Kč neúčelně. Peněžní prostředky, které MŽP proplatilo, zahrnovaly výdaje na pořízení zařízení, která nebylo možné používat pro svrchní skrápění hald uskladněného materiálu v rozsahu podle schválených analýz souladu projektu s pravidly, resp. vydaných rozhodnutí o poskytnutí dotace.

V průběhu roku 2022 se na implementaci programu začaly výrazněji projevovat dopady ruské agrese na Ukrajině, a to ve formě odstupování od dříve schválených projektů či prodlužováním termínů realizace zadávacích řízení. MŽP k dočerpání postupně se uvolňujících prostředků v rámci OPŽP vytvořilo novou **prioritní osu 7: Podpora pro zmírnění důsledků energetické krize**. Výše alokace peněžních prostředků pro PO 7 pro programové období 2014 až 2020 je 25 450 mil. €. Cílem opatření je podpořit zranitelné domácnosti, které byly negativně zasaženy zvýšením cen energie v souvislosti s důsledky vojenské agrese Ruska proti Ukrajině, jakož i růstem životních nákladů vlivem inflace, a to prostřednictvím příspěvku na bydlení, který byl vyplácen prostřednictvím ÚP ČR v období od 1. 2. 2022 do 31. 12. 2023. Podpora byla určena pro více než 230 tisíc domácností.

Kontrolou NKÚ bylo zjištěno, že žádosti o podporu žadatele ÚP ČR schválené řídicím orgánem dne 24. 10. 2023 v celkové výši 1,8 mld. Kč (příspěvek EU) nebyly v souladu s programovým dokumentem OPŽP (č. verze: 20.0 /EK verze 15.0/, platnost od 22. 3. 2023). Změny plynoucí z vytvoření nové PO 7, resp. nová verze programového dokumentu OPŽP, kdy by měla být organizační složka státu příjemcem podpory tzv. grantového schématu²⁸ pro PO 7 byly platné až od 8. 11. 2023. MŽP tak poskytlo podporu v rozporu s platným programovým dokumentem OPŽP. MŽP neproplatilo ke dni 15. 11. 2023 (ukončení kontroly NKÚ u MŽP) žádné peněžní prostředky.

MŽP změny provedené v programovém dokumentu OPŽP týkající se nové PO 7 konzultovalo a předjednalo se zástupci EK, avšak nelze předjímat její kroky a aktivní předjednání nemuselo být zárukou následného schválení návrhu programového dokumentu OPŽP.

²⁸ V případě grantového schématu se jedná o sociálně udržitelnou podporu zranitelných domácností prostřednictvím poskytování příspěvků na bydlení. Předfinancování EU prostředků probíhá přes příslušného správce SR – kapitolu MPSV.

Poskytování finanční pomoci na vyrovnání nárůstu nákladů na energie pro domácnosti, které čerpají příspěvek na bydlení, nemá přímý vliv na zlepšení kvality ovzduší, neboť nepodporuje konkrétní výměny zdrojů vytápění.

C) Plnění imisních limitů

Cílem MŽP ukotveném ve strategických dokumentech²⁹ schválených vládou v roce 2015 bylo dosažení imisních limitů stanovených v zákoně o ochraně ovzduší na celém území ČR do konce roku 2020.

Podmínkou dosažení stanoveného cíle byla zejména realizace opatření obsažených v NPSE a PZKO financovaná mj. z PO 2 OPŽP a NZÚ.

→ Cíl dosažení imisních limitů do konce roku 2020 nebyl naplněn.

NKÚ na základě dat ČHMÚ vyhodnotil, že ke splnění vytyčeného cíle nedošlo. V roce 2020 nebyly na části území ČR plněny imisní limity pro průměrné roční koncentrace PM_{2,5} a B(a)P a pro průměrné denní koncentrace PM₁₀. Imisní limity nebyly v roce 2020 ani v následujících letech 2021 a 2022 plněny zejména v aglomeraci Ostrava/Karviná/Frýdek-Místek a v zónách Střední Morava a Moravskoslezsko.

Z provedených analýz zdrojů znečištění ovzduší vyplývá, že příspěvek zahraničních zdrojů na území ČR se na většině území může pohybovat mezi 30 % až 50 % ročního průměru PM₁₀ a 40 % až 60 % ročního průměru PM_{2,5}. Podrobnější data k nedodrženým imisním limitům jsou uvedeny v příloze č. 2 tohoto kontrolního závěru.

Vývoj hodnocených ukazatelů (rozloha plochy ČR v %, na které nebyl dodržen některý z imisních limitů; podíl obyvatel, kteří žijí ve vymezených oblastech s překročením imisního limitu) za roky 2013 až 2022 je uveden v tabulce č. 5.

Tabulka č. 5: Nedodržení IL v letech 2013–2021 bez zahrnutí O₃ (% plochy; % obyvatel)

ČR celkem	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Území s překročeným IL	17,5	13,5	20,4	25,9	26,2	12,7	8,4	4,6	6,1	1,7
Zasaženo obyvatel	54,6	54,2	51,5	56	62	36	27,5	19	19,7	11,7

Zdroj: informace MŽP a ČHMÚ.

Podle sledovaných ukazatelů pro hodnocení oblastí s překročením imisních limitů z hlediska ochrany lidského zdraví (bez zahrnutí O₃) uvedených v tabulce č. 5 je od roku 2018 patrné zlepšování kvality ovzduší.

→ Z pohledu doporučených limitů WHO je většina území ČR zatížena nadměrnými průměrnými ročními i denními koncentracemi PM_{2,5}.

Z hlediska lidského zdraví jsou vzhledem ke své schopnosti pronikat hlouběji do lidského organismu problematické prachové částice PM_{2,5}, jejichž součástí může být i B(a)P, který je většinou navázán právě na jemnou frakci prachových částic. Nejvýznamnějším zdrojem emisí PM_{2,5} a B(a)P v ČR je vytápění domácností zahrnující spotřebu paliv pro vytápění, vaření a ohřev teplé vody, který představuje více než 83 % emisí PM_{2,5} a 95 % emisí B(a)P. Zákon č. 201/2012 Sb. ani směrnice 2008/50/ES však v současnosti nestanovuje imisní limit pro průměrné denní koncentrace PM_{2,5}.

²⁹ *Střednědobá strategie (do roku 2020) zlepšení kvality ovzduší v České republice* schválená usnesením vlády ze dne 2. prosince 2015 č. 979; *Národní program snižování emisí České republiky* schválený usnesením vlády ze dne 2. prosince 2015 č. 978.

WHO s přihlédnutím k nejnovějším vědeckým poznatkům aktualizovala v roce 2021 své pokyny a doporučení pro řízení kvality ovzduší včetně doporučovaných úrovní koncentrací pro klíčové látky znečišťující ovzduší mj. i pro PM_{2,5}. EK zveřejnila v roce 2022 mj. za účelem sladit normy kvality ovzduší s doporučeními WHO návrh revidované směrnice o kvalitě vnějšího ovzduší a čistším ovzduší pro Evropu³⁰. Srovnání aktuálně platných imisních limitů, WHO doporučovaných úrovní koncentrací a EK nově navrhovaných imisních limitů od roku 2030 je uvedeno v příloze č. 5 tohoto kontrolního závěru.

NKÚ se zaměřil s ohledem na publikované poznatky o vlivu PM_{2,5} na lidské zdraví, význam lokálního vytápění na znečišťování ovzduší v ČR a současnou absenci imisního limitu pro maximální denní koncentrace PM_{2,5} na porovnání dosahovaných průměrných ročních a denních koncentrací PM_{2,5} ve srovnání s doporučovanými hodnotami WHO a návrhem EK.

V tabulce č. 6 je uveden přehled počtu stanic s platnými daty pro průměrné roční koncentrace PM_{2,5} v letech 2020 až 2022 a dále porovnání počtu měřicích stanic, na kterých došlo v daném roce k překročení platného imisního limitu, doporučení WHO 2021 či návrhu EK.

Tabulka č. 6: Hodnocení průměrných ročních koncentrací PM_{2,5}

Rok	Počet stanic s platným měřením	Počet stanic s ročním průměrem >20 µg/m ³ (zákon č. 201/2012 Sb.)	Počet stanic s ročním průměrem >10 µg/m ³ (návrh EK)	Počet stanic s ročním průměrem >5 µg/m ³ (doporučení WHO 2021)
2020	101	2	91	100
2021	93	9	85	92
2022	101	4	93	101

Zdroj: tabelární ročenky ČHMÚ: https://www.chmi.cz/files/portal/docs/uoco/isko/tab_roc/tab_roc_CZ.html.

NKÚ vyhodnotil na základě zjištěných dat, že:

- **zákonný imisní limit pro průměrné roční koncentrace PM_{2,5} byl v roce 2020 překročen na dvou měřicích stanicích, v roce 2021 na devíti měřicích stanicích a v roce 2022 na čtyřech měřicích stanicích. Imisní limit byl překračován až na jednu stanici ve Zlíně v roce 2021 pouze na stanicích v aglomeraci Ostrava/Karviná/Frýdek-Místek;**
- **přísnější imisní limit navrhovaný EK od roku 2030 byl v letech 2020 až 2022 překračován na více než 90 % měřicích stanic s platným měřením;**
- **nejpřísnější standard doporučovaný WHO byl v letech 2020 až 2022 překračován s výjimkou jedné měřicí stanice v okrese Prachatice na všech měřicích stanicích.**

Tabulka č. 7 obsahuje vyhodnocení denních koncentrací PM_{2,5} ve vztahu k jejich doporučované úrovni podle WHO a návrhu EK za rok 2022.

Tabulka č. 7: Hodnocení průměrných denních koncentrace PM_{2,5}

Rok	Počet stanic, na kterých bylo možné vyhodnotit denní koncentrace PM _{2,5}	Nedodržení doporučení / limitu	
		WHO 2021*	Návrh EK**
2022	110	110	92

Zdroj: informace MŽP.

* Mezní hodnota 15 µg/m³ překročena 4× a vícekrát.

** Mezní hodnota 25 µg/m³ překročena 19× a vícekrát.

³⁰ EK v rámci akčního plánu nulového znečištění *Zelená dohoda pro Evropu* stanovila cíl do roku 2030 snížit počet předčasných úmrtí způsobených částicemi PM_{2,5}, jakožto klíčovou látkou znečišťující ovzduší, alespoň o 55 % ve srovnání s úrovněmi v roce 2005. Za tímto účelem zveřejnila v roce 2022 návrh na revizi směrnice 2008/50/ES a směrnice 2004/107/ES – návrh směrnice Evropského parlamentu a Rady o kvalitě vnějšího ovzduší a čistším ovzduší pro Evropu (přepracované znění) COM(2022) 542 final/2 ze dne 26. 10. 2022.

NKÚ vyhodnotil na základě zjištěných dat, že z pohledu doporučených limitů WHO pro částice PM_{2,5} je kvalita ovzduší na většině území ČR zatížena jejich nadměrnými koncentracemi. Standard kvality ovzduší doporučený WHO pro maximální denní koncentrace byl v roce 2022 překročen na všech stanicích, na kterých bylo možné tento parametr vyhodnotit. Mírnější imisní limit navrhovaný EK byl překročen na 92 stanicích ze 110 stanic, na kterých bylo možné tento parametr vyhodnotit.

D) Nesoulad s právními předpisy při financování ochrany ovzduší

Výnosy z poplatků za znečišťování ovzduší

Výnos z poplatků za znečišťování ovzduší je od roku 2017 z 65 % příjmem SFŽP, z 25 % je příjmem kraje, na jehož území se stacionární zdroj znečišťování nachází, a z 10 % se jedná o příjem státního rozpočtu (dále také „SR“). Dle § 15 odst. 14 zákona č. 201/2012 Sb. může být výnos z poplatků za znečišťování ovzduší, který je příjmem státního rozpočtu, použit jen na financování činností zajišťovaných MŽP prostřednictvím jím zřízené příspěvkové organizace ČHMÚ.

Výběr těchto poplatků zajišťuje Generální ředitelství cel (dále také „GŘC“). Ačkoli MŽP požádalo GŘC o převádění prostředků na svůj příjmový účet, nebylo tomuto požadavku vyhověno, takže MŽP vykazovalo neplnění těchto příjmů. GŘC převádělo výnosy z poplatků za znečišťování ovzduší na speciální účet státního rozpočtu v rámci kapitoly 398 – *Všeobecná pokladní správa*. MŽP používalo postup, kdy se pravidelně dotazovalo GŘC na skutečný výnos z poplatků alokovaný pro státní rozpočet. Následně pak došlo k uvolnění příslušné částky pro ČHMÚ. Roky 2019 a 2020 ukázaly nevhodnost tohoto postupu, jelikož skutečný výnos z poplatků byl mnohem vyšší než rozpočtované výdaje. Od roku 2021 na základě dohody s GŘC již dochází k převodu těchto prostředků na příjmový účet MŽP.

→ Část výnosů z poplatků za znečišťování ovzduší v letech 2019 a 2020, která byla příjmem státního rozpočtu, nebyla použita v plné výši na zákonem stanovené účely.

Tabulka č. 8: Přehled výše poplatků za znečišťování ovzduší – kapitola SR 315 – MŽP, položka 1332 - Poplatky za znečišťování ovzduší za roky 2017–2022 (v Kč)

Období	Schválený rozpočet	Rozpočet po změnách	Konečný rozpočet	Skutečnost 10% výnos	Plnění rozpočtu (%)	Převedeno na ČHMÚ	Plnění (%)
2017	27 500 000	27 500 000	0	19 105 149,00	69,47	19 105 149,00	100
2018	27 500 000	27 500 000	0	27 240 548,20	99,06	27 240 548,70	100
2019	20 000 000	20 000 000	0	46 152 243,32	230,76	14 959 538,80	32,41
2020	19 000 000	19 000 000	0	46 252 091,28	243,43	20 000 000,00	43,23
2021	39 000 000	39 000 000	0	36 923 486,81	94,68	36 923 486,81	100
2022	59 000 000	59 000 000	0	34 527 756,27	58,52	34 527 756,27	100
Celkem 2017–2022	192 000 000	192 000 000		210 208 274,88		152 756 479,58	

Zdroj: Státní pokladna za roky 2017–2022, informace MŽP, výpočet NKÚ.

Výnos z poplatků za znečišťování ovzduší za roky 2019 a 2020 činil celkem 92,41 mil. Kč a ČHMÚ byla v těchto letech převedena částka ve výši jen 34,96 mil. Kč.

Kontrolou NKÚ bylo zjištěno, že za roky 2019 a 2020 nebyly prostředky státního rozpočtu v celkové výši 57,45 mil. Kč použity na účely stanovené v § 15 odst. 14 zákona č. 201/2012 Sb.

Peníze v letech 2019 a 2020 skončily na příjmovém účtu GŘC a dle MŽP byly využity na snížení deficitu státního rozpočtu v daném roce.

Program Nová zelená úsporám

Mezi MŽP vytyčené cíle programu NZÚ patří kromě snižování spotřeby energie a zvyšování energetické účinnosti také snížení emisí látek znečišťujících ovzduší, a to zejména v důsledku výměn kotlů na tuhá paliva nedosahujících parametrů pro 3. třídu dle ČSN EN 303-5:201 v domácnostech nebo jiných lokálních topidel na pevná paliva. Do konce roku 2022 MŽP podpořilo v rámci podprogramu *Rodinné domy* programu NZÚ cca 6 tis. výměn kotlů na pevná paliva. Na tyto výměny vynaložilo peněžní prostředky ze SR ve výši 304,88 mil. Kč v rámci I. etapy NZÚ 14+ a 488,3 mil. Kč z prostředků EU v rámci II. etapy NZÚ 21+.

→ **MŽP nestanovilo žádné parametry či indikátory, na základě kterých by bylo možné vyhodnocovat přínosy programu NZÚ ke zlepšování kvality ovzduší.**

Tabulka č. 9: Počet projektů, jejichž součástí byla výměna starých kotlů na pevná paliva, za období implementace NZÚ do 31. 12. 2022 (podprogram *Rodinné domy*)

Etapa NZÚ	Typ projektu	Počet realizovaných projektů	Vyplacené prostředky (v Kč)
I. etapa 14+	Samostatné výměny	250	15 950 248
	Kombinovaná opatření včetně výměny zdroje vytápění	631	288 928 710
II. etapa 21+	Samostatné výměny	4 739	408 620 012
	Kombinovaná opatření včetně výměny zdroje vytápění	228	79 681 224
Celkem		5 848	793 180 194

Zdroj: informace MŽP a SFŽP.

NKÚ vyhodnotil, že MŽP nesledovalo a nevyhodnocovalo hospodárnost, efektivnost a účelnost vynakládaných výdajů poskytovaných v rámci programu NZÚ ve vztahu ke stanovenému cíli programu, tj. zlepšení stavu ovzduší vč. snížení emisí prachových částic PM₁₀ a PM_{2,5}, čímž nepostupovalo v souladu s § 39, odst. 3 zákona č. 218/2000 Sb.

Výnosy z dražeb emisních povolenek

Povolenky na emise skleníkových plynů (dále také „emisní povolenky“) jsou hlavním nástrojem Evropského systému pro obchodování s emisemi, který má snížit emise skleníkových plynů a který sdružuje největší emitenty odpovídající za přibližně 45 % celkových vypouštěných emisí skleníkových plynů v Evropě. V ČR je systém pro obchodování s emisními povolenkami upraven zákonem č. 383/2012 Sb. Uvádí, na jaká zařízení se systém vztahuje a jaká jsou práva a povinnosti jejich provozovatelů. Výnosy z dražeb emisních povolenek měly sloužit pro financování opatření ke snižování emisí skleníkových plynů, zvyšování energetické účinnosti či k rozvoji obnovitelných zdrojů energie. V kontrolovaném období byla část výnosů přerозdělována na realizaci výdajů mezi MPO a MŽP se SFŽP. Resort životního prostředí využíval výnosy z prodeje emisních povolenek výlučně pro financování I. etapy programu NZÚ.

Výnosy z dražeb emisních povolenek jsou dle § 7 zákona č. 383/2012 Sb. příjmem státního rozpočtu a jsou účelově vázány³¹ mj. na financování činností vedoucích ke snižování emisí

³¹ „Výnos z dražeb povolenek (...) je příjmem státního rozpočtu, a není-li zákonem stanoveno jinak, je účelově vázán na dodatečné financování činností vedoucích ke snižování emisí skleníkových plynů, na podporu inovací v průmyslu, na opatření, jejichž cílem je zvýšit energetickou účinnost včetně výstavby a rekonstrukce soustav zásobování tepelnou energií, podpora kogenerační výroby elektřiny a tepla, snižování energetické náročnosti budov a zvyšování účinnosti užití energie v průmyslu a energetice, na podporu vědy a výzkumu v oblasti

skleníkových plynů, a to nejvýše do částky 12 mld. Kč ročně v období do 31. 12. 2020 a nejvýše do částky 8 mld. Kč ročně ode dne 1. 1. 2021. Výdaje odpovídající účelově vázanému výnosu z dražeb emisních povolenek mají být z 50 % realizovány prostřednictvím kapitoly MPO a z 50 % prostřednictvím kapitoly MŽP a SFŽP.

Tabulka č. 10: Příjmy z prodeje emisních povolenek v letech 2013 až 2023 (do 30. 9. 2023) a z toho účelově vázané výnosy podle ustanovení § 7 odst. 6 zákona č. 383/2012 Sb. (v Kč)

Rok	Příjmy z prodeje emisních povolenek*	Účelově vázané výnosy
2013	2 240 784 138,74	1 120 392 069,37
2014	1 521 636 145,14	760 818 072,57
2015	3 025 563 550,00	1 512 781 775,00
2016	3 172 996 365,66	1 586 498 182,83
2017	5 220 325 437,71	2 610 162 718,86
2018	14 934 783 011,48	6 000 000 000,00
2019	16 098 489 118,14	6 000 000 000,00
2020	18 936 891 675,13	6 000 000 000,00
2021	15 396 999 737,11	4 000 000 000,00
2022	16 464 422 064,00	4 000 000 000,00
do 30. 9. 2023	13 148 954 531,80	4 000 000 000,00
Celkem	110 161 845 774,91	36 590 652 818,63

Zdroj: informace MŽP, výpočet NKÚ.

* Rozpočtová položka 3114 – Příjmy z prodeje nehmotného dlouhodobého majetku. Patří sem mj. příjmy MŽP z prodeje emisních povolenek dle ustanovení § 7 odst. 5 a § 17 zákona č. 383/2012 Sb.

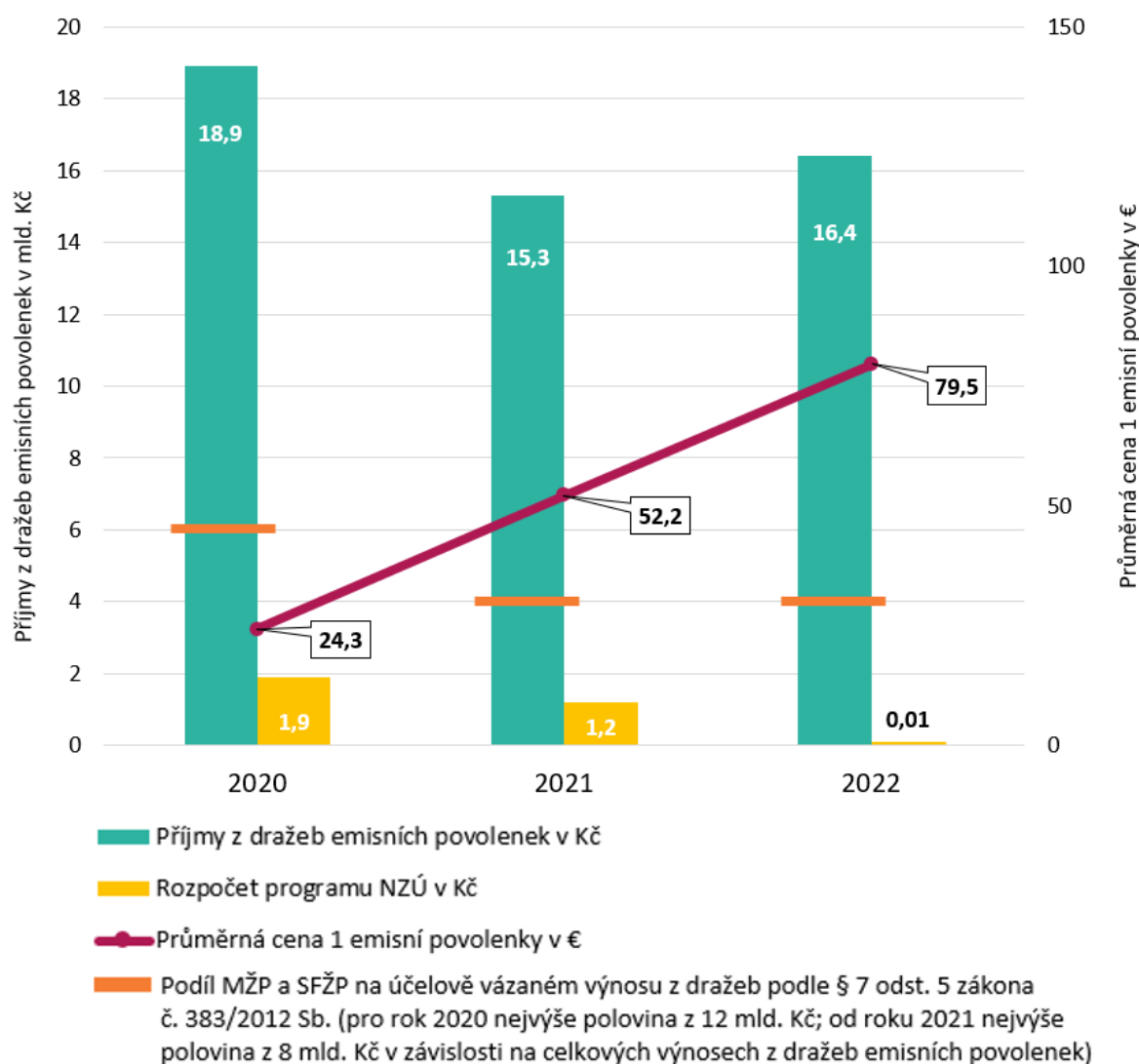
→ MŽP nerealizovalo výdaje ve výši odpovídající zákonem stanovené části výnosů z dražeb emisních povolenek.

Pro období od zahájení programu NZÚ 115 280 (I. etapa NZÚ) do 30. 9. 2023 byly rozpočtovány na realizaci programu peněžní prostředky státního rozpočtu v celkové výši 19,2 mld. Kč. MŽP skutečně vynaložilo peněžní prostředky v celkové výši 16,4 mld. Kč. Další cca 1,2 mld. Kč představovaly transfery jiným organizačním složkám státu v rámci podprogramu NZÚ 14+ *Budovy veřejného sektoru* (tj. celkem cca 17,6 mld. Kč). MŽP však mělo realizovat výdaje na dodatečné financování činností podle § 7 odst. 4 zákona č. 383/2012 Sb. v celkové výši 36,6 mld. Kč.

Příjem z prodeje emisních povolenek v kontrolovaných letech 2020 až 2022 činil 50,8 mld. Kč. MŽP bylo podle § 7 odst. 6 zákona č. 383/2012 Sb. oprávněno nakládat na základě výsledků dražeb emisních povolenek v kontrolovaných letech s výnosy ve výši 14 mld. Kč.

efektivního nakládání se zdroji, na podporu úspor energie na straně spotřebitelů, na adaptační opatření, na plnění mezinárodních závazků České republiky a rozvojovou pomoc v oblasti ochrany klimatu, na náklady spojené s fungováním a správou Evropského systému obchodování a správou rejstříku a na podporu výzkumu, vývoje, výroby a zavádění vhodných technologií a akcí vědecko-technického rozvoje v oblasti snižování emisí skleníkových plynů z dopravy, zejména z civilního letectví.“

Graf č. 2: Příjmy z dražeb emisních povolenek a podíl programu NZÚ v letech 2020 až 2022

Zdroj: závěrečné účty kapitoly 315 – MŽP za roky 2020, 2021, 2022, informace MŽP, vypracoval NKÚ.

Vysvětlivka: EUA – obecné emisní povolenky.

V kontrolovaném období let 2020 až 2022 byly MŽP na program NZÚ 115 280 rozpočtovány peněžní prostředky státního rozpočtu v celkové výši 3,1 mld. Kč. MŽP vynaložilo v rámci programu NZÚ v letech 2020 až 2022 peněžní prostředky v celkové výši 8,6 mld. Kč³² včetně zapojených nároků z nespotřebovaných výdajů z předešlých let. MŽP nerealizovalo v období let 2020 až 2022 prostřednictvím programu NZÚ 115 280 výdaje ve výši odpovídající zákonem stanovené části výnosů z dražeb emisních povolenek. MŽP vynaložilo o 5,4 mld. Kč méně, než mělo použít. MŽP uvedeným způsobem nepostupovalo v souladu s ustanovením § 7 odst. 6 zákona č. 383/2012 Sb.

Dle důvodové zprávy k novele zákona č. 383/2012 Sb.³³ měla vláda cílit na co nejvyšší využití výnosů z dražeb na účelově vázané výdaje pro financování opatření ke snižování emisí

³² Tato částka nezahrnuje transfery poskytnuté jiným OSS v rámci podprogramu NZÚ 14+ – BVS; MŽP za roky 2020 až 2022 vykázalo v reportovaných zprávách EK částku v celkové výši 9,42 mld. Kč.

³³ Novela byla schválena jako zákon č. 1/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 383/2012 Sb., o podmínkách obchodování s povolenkami na emise skleníkových plynů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon

skleníkových plynů, zvyšování energetické účinnosti a k rozvoji obnovitelných zdrojů energie. Účelově vázané výnosy neměly sloužit jako obecný příjem státu k financování běžných výdajů.

Příjem žádostí v rámci programu NZÚ 115 280 byl ukončen ke dni 11. 10. 2021. MŽP od 12. 10. 2021 proplácí výdaje související s postupným ukončováním podpořených projektů, které musí být ukončeny nejpozději do 31. 8. 2024.

NKÚ kontrolou zjistil, že MŽP nepřijalo do doby ukončení kontroly NKÚ žádný navazující program, v jehož rámci bude dále realizovat výdaje ve výši odpovídající zákonem stanovené části výnosů z dražeb emisních povolenek. MŽP tak nezajistilo plnění povinnosti vyplývající z § 7 odst. 6 zákona č. 383/2012 Sb.

NKÚ již v kontrolním závěru z kontrolní akce č. 20/05 – *Podpora energetických úspor u veřejných budov* upozornil na nedodržování výše výdajů realizovaných MŽP v rámci programu NZÚ 115 280 z hlediska účelově vázaného výnosu z dražeb emisních povolenek dle zákona č. 383/2012 Sb.

č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Seznam zkratek a pojmů

kt	kilotuna
$\mu\text{g}/\text{m}^3$	mikrogram na metr krychlový (měrná jednotka koncentrace znečišťujících látky ve vzduchu)
μm	mikrometr
ng/m^3	nanogram na metr krychlový (měrná jednotka koncentrace znečišťující látky ve vzduchu)
AMO	podprogram <i>Adaptační a mitigační opatření programu Nová zelená úsporám</i>
B(a)P	benzo(a)pyren
BVS	podprogram NZÚ 14+ <i>Budovy veřejného sektoru</i>
ČHMÚ	Český hydrometeorologický ústav
ČR	Česká republika
EFRR	Evropský fond pro regionální rozvoj
EK	Evropská komise
EU	Evropská unie
FS	Fond soudržnosti
GŘC	Generální ředitelství cel
IL	imisní limit
MS2014+	<i>Monitorovací systém evropských fondů pro programové období 2014–2020</i>
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
VOC / NMVOC	nemetanové těkavé organické látky
NKÚ	Nejvyšší kontrolní úřad
NO_2	oxid dusičitý
NO_x	oxidy dusíku
NPSE	<i>Národní program snižování emisí České republiky</i>
NPŽP	<i>Národní program Životní prostředí</i>
NZÚ	program <i>Nová zelená úsporám</i>
OPŽP	operační program <i>Životní prostředí 2014–2020</i>
PJ	petajoule, jednotka práce a energie (10^{15} joulů)
$\text{PM}_{2,5}$	prachové částice frakce 2,5 μm (jemné částice)
PM_{10}	prachové částice frakce 10 μm
PO 2	prioritní osa 2: <i>Zlepšování kvality ovzduší v lidských sídlech</i> (jedna z prioritních os OPŽP)
PO 7	prioritní osa 7: <i>Podpora pro zmírnění důsledků energetické krize</i>
PZKO	program/y zlepšování kvality ovzduší
REZZO	registr emisí a zdrojů znečištění ovzduší
SC	specifický cíl (v rámci OPŽP)
SFŽP	Státní fond životního prostředí České republiky
SO_2	oxid siřičitý
SO_x	oxidy síry
SR	státní rozpočet
ÚP ČR	Úřad práce České republiky
WHO	Světová zdravotnická organizace (World Health Organization)

Vybrané imisní limity podle zákona č. 201/2012 Sb.

Tabulka č. 1: Imisní limity pro ochranu zdraví a maximální počet jejich překročení [$\mu\text{g}/\text{m}^3$]

Znečišťující látka	Doba průměrování	Mez pro posuzování		Imisní limit
		Dolní LAT	Horní UAT	
SO ₂	1 hodina	-	-	350 max. 24× za rok
	24 hodin	50 max. 3× za rok	75 max. 3× za rok	125 max. 3× za rok
NO ₂	1 hodina	100 max. 18× za rok	140 max. 18× za rok	200 max. 18× za rok
	Kalendářní rok	26	32	40
PM ₁₀	24 hodin	25 max. 35× za rok	35 max. 35× za rok	50 max. 35× za rok
	Kalendářní rok	20	28	40
PM _{2,5}	Kalendářní rok	12	17	20*/25
Pb	Kalendářní rok	0,25	0,35	0,5
CO	Maximální denní 8hod. klouzavý průměr	5 000	7 000	10 000
Benzen	Kalendářní rok	2	3,5	5

Zdroj: příloha č. 1 zákona č. 201/2012 Sb.

Pozn.: Imisní limit PM_{2,5} platný od roku 2020, do roku 2019 platil imisní limit 25 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Tabulka č. 2: Imisní limity pro ochranu zdraví – celkový obsah v částicích PM₁₀ [ng/m^3]

Znečišťující látka	Doba průměrování	Mez pro posuzování		Imisní limit
		Dolní LAT	Horní UAT	
As	Kalendářní rok	2,4	3,6	6
Cd	Kalendářní rok	2	3	5
Ni	Kalendářní rok	10	14	20
B(a)P	Kalendářní rok	0,4	0,6	1

Zdroj: příloha č. 1 zákona č. 201/2012 Sb.

Nedodržování imisních limitů v ČR

Prostřednictvím zákona o ochraně ovzduší jsou do právního řádu ČR transponovány mj. požadavky na kvalitu ovzduší stanovené ve směrnici EU 2008/50/ES. Směrnice umožňovala členským státům možnost prodloužení lhůt pro dosažení mezních hodnot (imisních limitů) pro PM₁₀ a pro NO₂. Česká republika požádala o výjimky z dosažení mezních hodnot jak pro PM₁₀, tak pro NO₂. Imisní limity pro PM₁₀ měla ČR následně plnit do 11. 6. 2011 a pro NO₂ do 1. 1. 2015. Nedodržování imisních limitů vyústilo v zahájení tzv. infringementových řízení³⁴, které vede Evropská komise s Českou republikou z důvodu neplnění závazků vyplývajících ze směrnice 2008/50/ES, resp. neplnění imisních limitů pro PM₁₀ a pro NO₂. Zjištěná překročení mezních hodnot jsou v současnosti nadále předmětem řízení o nesplnění povinnosti. Řízení jsou ve stádiu dodatečného odůvodněného stanoviska (PM₁₀) a ve stádiu formálního upozornění (NO₂).

MŽP informuje EK o aktuálním stavu plnění imisních limitů pro PM₁₀ a NO₂. Z údajů za roky 2020 až 2022 vyplývá, že mezní hodnoty pro NO₂ nejsou překračovány. V případě PM₁₀ dochází nadále k překračování mezních hodnot v aglomeraci Ostrava/Karviná/Frýdek-Místek.

NEDODRŽOVANÉ IMISNÍ LIMITY V ČR V LETECH 2013 AŽ 2022 (BEZ ZARHNUTÍ O₃)

Tabulka č. 1: Přehled počtů stanic s ročními průměrnými koncentracemi pro NO₂

NO ₂	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Počet stanic	90	94	93	96	93	95	99	103	100	100
Počet stanic, kde došlo k překročení limitu	4	4	2	4	4	3	1	0	0	0
Procento z celkové počtu stanic	4,4	4,3	2,2	4,2	4,3	3,2	1	0	0	0

Zdroj: informace MŽP a ČHMÚ.

Tabulka č. 2: Nedodržování IL pro průměrnou 24hod. koncentraci PM₁₀ v letech 2013–2022

Rok / pětiletý průměr	Celkem stanic	Počet (podíl) stanic s nedodrženým IL	Zasažená plocha území ČR [%]	Zasaženo obyvatel ČR [%]
2013	129	42 (32,6 %)	5,73	16,00
2014	133	57 (42,9 %)	8,16	24,40
2015	124	29 (23,4 %)	2,54	10,40
2016	145	23 (15,9 %)	1,43	7,30
2017	143	50 (34,9 %)	8,25	23,10
2018	144	45 (31 %)	3,20	13,80
2019	147	7 (5 %)	0,30	0,90
2020	156	3 (2 %)	0,001	0,002
2021	152	4 (3 %)	0,10	0,40
2022	157	3 (2 %)	0,02	0,03
2013–2017			5,22	16,24
2014–2018			4,72	15,80
2015–2019			3,14	11,10
2016–2020			2,64	9,02
2017–2021			2,37	7,64
2018–2022			0,72	3,02

Zdroj: informace MŽP a ČHMÚ.

³⁴ Řízení o porušení povinností / řízení o porušení unijního práva (angl. infringement procedure) je mechanismem, jehož prostřednictvím vykonává EK svoji povinnost dbát nad dodržováním unijního práva (čl. 17 odst. 1 *Smlouvy o fungování EU*). Dojde-li podle názoru EK (popřípadě dle jiného členského státu) k porušení práva EU ze strany členského státu, má dle čl. 258 *Smlouvy o fungování EU* možnost zahájit několikafázové řízení, které může vyústit až v předložení žaloby k Soudnímu dvoru EU.

Tabulka č. 3: Nedodržení IL pro průměrnou roční koncentraci PM₁₀ v letech 2013–2022

Rok / pětiletý průměr	Celkem stanic	Počet (podíl) stanic s nedodrženým IL	Zasažená plocha území ČR [%]	Zasaženo obyvatel ČR [%]
2013	136	10 (7,4 %)	0,73	5,00
2014	141	10 (7,1 %)	0,45	2,20
2015	132	3 (2,3 %)	0,02	0,01
2016	152	1 (0,7 %)	0,00	0,00
2017	146	2 (1,4 %)	0,02	0,01
2018	144	2 (2,1 %)	0,10	0,30
2019	147	3 (2,3 %)	0,02	0,01
2020	152	0 (0 %)	0,00	0,00
2021	152	0 (0 %)	0,00	0,00
2022	161	0 (0 %)	0,00	0,00
2013–2017			0,24	1,44
2014–2018			0,12	0,50
2015–2019			0,03	0,07
2016–2020			0,03	0,06
2017–2021			0,03	0,06
2018–2022			0,02	0,06

Zdroj: informace MŽP a ČHMÚ.

Tabulka č. 4: Nedodržení IL pro průměrnou roční koncentraci PM_{2,5} v letech 2013–2022

Rok / pětiletý průměr	Celkem stanic	Počet (podíl) stanic s nedodrženým IL	Zasažená plocha území ČR [%]	Zasaženo obyvatel ČR [%]
2013	46	9 (19,6 %)	2,40	9,60
2014	52	8 (15,4 %)	1,80	8,60
2015	48	5 (10,4 %)	0,90	5,10
2016	81	9 (11,1 %)	0,50	3,00
2017	79	10 (12,7 %)	0,90	4,90
2018	80	13 (16 %)	1,20	6,10
2019	89	2 (2,2 %)	0,04	0,10
2020	101	2 (2 %)	0,04	0,20
2021	93	9 (9,7 %)	0,30	1,50
2022	101	4 (4 %)	0,03	0,10
	2013–2017		1,30	6,24
	2014–2018		1,06	5,54
	2015–2019		0,71	3,84
	2016–2020		0,54	2,86
	2017–2021		0,50	2,56
	2018–2022		0,32	1,60

Zdroj: informace MŽP a ČHMÚ.

Tabulka č. 5: Nedodržení IL pro průměrnou roční koncentraci B(a)P v letech 2013–2022

Rok / pětiletý průměr	Celkem stanic	Počet (podíl) stanic s nedodrženým IL	Zasažená plocha území ČR [%]	Zasaženo obyvatel ČR [%]
2013	31	21 (54,5 %)	17,37	54,50
2014	31	23 (51,1 %)	10,67	51,10
2015	34	21 (50,8 %)	20,35	50,80
2016	44	31 (55,7 %)	25,89	55,70
2017	38	25 (66 %)	26,00	61,80
2018	39	22 (56 %)	12,60	35,50
2019	46	19 (41 %)	8,40	27,50
2020	53	21 (40 %)	4,60	19,00
2021	49	19 (40 %)	6,10	20,00
2022	51	19 (37 %)	1,70	11,70
2013–2017			20,06	54,78
2014–2018			19,10	50,98
2015–2019			18,65	46,26
2016–2020			15,50	39,90
2017–2021			11,54	32,76
2018–2022			6,34	22,74

Zdroj: informace MŽP a ČHMÚ.

Přehled znečišťujících látek

PRACHOVÉ ČÁSTICE PM₁₀ a PM_{2,5} (nazývané také suspendované či pevné částice)

Tyto částice představují různorodou směs organických a anorganických částic kapalného a pevného skupenství, různé velikosti, složení a původu. Částice v ovzduší představují významný rizikový faktor s mnohočetným efektem na lidské zdraví. Na rozdíl od plynných látek nemají specifické složení (velikost i složení částic jsou ovlivněny zdrojem, ze kterého pochází), nýbrž představují směs látek s různými účinky. Současně působí i jako vektor pro plynné škodliviny. Suspendované částice dělíme na primární a sekundární. Primární částice jsou emitované přímo ze zdrojů a můžeme je dále dělit na ty, které pochází z antropogenních zdrojů (spalování fosilních paliv, doprava, technologické procesy, antropogenní aktivity) a z přírodních zdrojů – mořský aerosol, sopečná činnost, kosmický spad...). Sekundární částice jsou ty, které vznikají v ovzduší na základě probíhajících chemických a fyzikálních procesů, a dále ty, které se do ovzduší dostávají resuspencí (zvířením) v důsledku lidské činnosti (doprava...) nebo meteorologických faktorů (vítr).

Účinek suspendovaných částic závisí na velikosti, tvaru a chemickém složení. Velikost částic je rozhodující pro průnik a ukládání v dýchacím traktu. Jemné částice PM_{2,5} představují, vzhledem ke své schopnosti pronikat hlouběji do lidského organismu (plicních sklípků) a proto, že jsou na ně navázány jak těžké kovy, tak i persistentní organické polutanty, výrazně vyšší zdravotní riziko, než je tomu u částic PM₁₀, které mohou vzhledem k vyšší hmotnosti navíc snáze sedimentovat. Dlouhodobá expozice suspendovaným částicím vede ke zvýšení úmrtnosti, přičemž nejvíce jsou vždy postiženy citlivé osoby (dlouhodobě nemocní či senioři).

BENZO(a)PYREN

B(a)P vzniká nedokonalým spalováním a v ovzduší je většinou navázán na jemnou frakci prachových částic (PM_{2,5}). Vysokých koncentrací je dosahováno v průmyslových lokalitách, nadlimitní koncentrace se však dlouhodobě vyskytují především v malých sídlech, kde se vytápí pevnými palivy. Koncentrace B(a)P vykazují výrazný roční chod s maximy v zimním období v důsledku zhoršení rozptylových podmínek a emisí z lokálního vytápění domácností. U B(a)P jsou prokázány především karcinogenní účinky.

OXIDY DUSÍKU (NO_x)

Při sledování a hodnocení kvality venkovního ovzduší se pod termínem oxidy dusíku rozumí směs oxidu dusnatého (NO) a oxidu dusičitého (NO₂). Vysoké koncentrace oxidů dusíku způsobují zejména dýchací obtíže, a to v dopravně zatížených lokalitách. Největší množství emisí oxidu dusíků pochází z mobilních zdrojů.

OXID SIŘIČITÝ (SO₂)

SO₂ se do ovzduší dostává především jako produkt spalování paliv s obsahem síry. Významným přírodním zdrojem je vulkanická činnost. SO₂ během určité doby v ovzduší přechází na oxid sírový a dále na aerosol kyseliny sírové. Vzniklá kyselina sírová může reagovat s částicemi prašného aerosolu za vzniku síranů, v důsledku čehož se zvyšují koncentrace suspendovaných částic. Sírany se postupně usazují na zemský povrch nebo jsou z ovzduší vymývány srážkami. SO₂ a NO_x pak mohou tvořit takzvané kyselé deště, které způsobují značná poškození lesních porostů i průmyslových plodin, poškozují mikroorganismy, znehodnocují kvalitu vody a mohou způsobit úhyn ryb. Bylo rovněž zaznamenáno významné poškození zejména historických

staveb a uměleckých děl, neboť kyselá dešť rozpouští některé druhy zdiva a způsobují větrání kamene.

TĚKAVÉ ORGANICKÉ LÁTKY (VOC/NMVOC)

Nemetanové těkavé organické látky označované jako VOC či NMVOC představují organické sloučeniny nebo směsi organických sloučenin (alkoholy, aldehydy, alkany, aromáty, ketony či halogenované deriváty těchto látek). Často se jedná o různá ředidla, čisticí a rozpouštědla používaná například při výrobě laků a barev. NMVOC znečišťují především atmosféru a podmiňují vznik O_3 . Některé z NMVOC jsou prokázané lidské karcinogeny. Emise NMVOC vznikají také při nedokonalém spalování fosilních paliv. Jedná se o spalování pohonných hmot v dopravě, lokální vytápění domácností a veřejnou energetiku a výrobu tepla.

PŘÍZEMNÍ OZON (O_3)

O_3 vzniká chemickými reakcemi z tzv. prekurzorů ozonu (VOC, NO_x , CO a CH_4) a je společně se svými prekurzory významnou znečišťující látkou a silným oxidačním činidlem, čímž negativně ovlivňuje lidské zdraví a ekosystémy. U člověka má silně dráždivé účinky na oční spojivky, poškozuje zejména dýchací soustavu a ve vyšších koncentracích způsobuje ztížené dýchání a zánětlivou reakci sliznic v dýchacích cestách. Jeho koncentrace jsou ovlivňovány především charakterem meteorologických podmínek (intenzitou a délkou slunečního svitu, teplotou vzduchu a výskytem srážek).

Kontrolované projekty

Tabulka č. 1: Kontrolované projekty PO 2 OPŽP (údaje ke dni 31. 12. 2022) (v Kč)

Registrační číslo projektu	Název projektu	Celkové způsobilé výdaje	Příspěvek Unie	Proplaceno
CZ.05.2.32/0.0/0.0/17_079/0006450	Systém imisního monitoringu – inovace a rozvoj 2	49 227 270,82	41 843 180,19	41 843 180,19
CZ.05.2.32/0.0/0.0/18_098/0008218	Modernizace a doplnění automatických měřicích systémů dobrovolnické sítě ČHMÚ II.	17 567 675,00	14 932 523,75	14 932 523,75
CZ.05.2.32/0.0/0.0/18_098/0008238	Systém imisního monitoringu – inovace a rozvoj 3	47 250 756,56	40 163 143,07	40 163 142,28
CZ.05.2.32/0.0/0.0/18_098/0009090	Systém imisního monitoringu – inovace a rozvoj 4	64 762 830,00	55 048 405,50	55 048 405,50
CZ.05.2.28/0.0/0.0/19_136/0009927	Snížení fugitivních emisí TZL na odsunových cestách aglomerátu severní části Aglomerace AMO	51 561 500,00	28 358 825,00	28 358 825,00
CZ.05.2.28/0.0/0.0/19_136/0009928	Snížení fugitivních emisí TZL na Středojevné válcovně závodu 14 AMO	15 795 308,00	8 687 419,40	8 687 419,39
CZ.05.2.28/0.0/0.0/19_136/0009935	MAPECO MOST a.s. – snížení prašnosti	5 756 700,00	4 317 525,00	4 317 525,00
CZ.05.2.28/0.0/0.0/19_136/0009951	Snížení fugitivních emisí ve slévárně GIFF a.s. ve Frýdlantu n. Ostravici	78 530 697,00	51 044 953,05	50 893 310,91
CZ.05.2.28/0.0/0.0/19_136/0009958	Komplexní projekt snížení prašnosti v jižních svazích Dolu Bílina	91 103 119,00	50 106 715,45	5 092 809,70
CZ.05.2.28/0.0/0.0/19_136/0009968	Odprašení areálu společnosti ŠTOKY s.r.o.	5 092 450,00	3 819 337,50	3 819 337,50
CZ.05.2.28/0.0/0.0/19_136/0009978	Bergasto a.s. – technologie pro snížení prašnosti	7 437 000,00	5 577 750,00	5 574 000,00
CZ.05.2.28/0.0/0.0/19_136/0009986	HERKUL a.s. – snížení prašnosti	7 533 000,00	4 896 450,00	4 896 450,00
Celkem		441 618 306,38	308 796 227,91	263 626 929,22

Zdroj: informace MŽP, MS2014+.

Tabulka č. 2: Kontrolované projekty NPŽP z výzvy č. 1/2019 – „kotlíkové půjčky“ (v Kč)

Číslo projektu	Žadatel	Dotace celkem dle rozhodnutí ministra	Vyplacená dotace	Vráceno celkem
3241962	Město Kravaře	26 340 000	25 080 000	10 140 000
2921961	Statutární město Ostrava	76 170 000	52 170 000	40 350 000
5281961	Město Mikulášovice	18 150 000	9 190 000	880 000
CELKEM		120 660 000	86 440 000	51 370 000

Zdroj: informace SFŽP.

Srovnání imisních limitů, doporučení WHO a návrhu směrnice EU

Tabulka č. 1: Srovnání standardů kvality ovzduší / imisních limitů

Znečišťující látka	Doba průměrování	Aktuálně platné normy ¹	WHO 2005 ²	WHO 2021 ³	Návrh směrnice EU o vnější kvalitě ovzduší ⁴
PM _{2,5} [μg/m ³]	Kalendářní rok	20	10	5	10
	1 den	-	25*	15*	25 (18)
PM ₁₀ [μg/m ³]	Kalendářní rok	40	20	15	20
	1 den	50 (35)	50*	45*	45 (18)
NO ₂ [μg/m ³]	Kalendářní rok	40 (0)	40	10	20
	1 hodina	200 (18)	-	-	200 (1)
SO ₂ [μg/m ³]	1 den	125 (3)	20*	40*	50 (18)
	1 hodina	350 (24)			350 (1)
O ₃ [μg/m ³]	8hodinový průměr	120 (25)	100	100	100

Zdroj:

¹ Příloha č. 1 zákona č. 201/2012 Sb.; přílohy VII a XI směrnice 2008/50/ES; příloha I směrnice 2004/107/ES.

² *Air Quality Guidelines Global Update*, WHO 2005.

³ *WHO global air quality guidelines. Particulate matter (PM_{2.5} and PM₁₀), ozone, nitrogen dioxide, sulfur dioxide and carbon monoxide*, WHO 2021.

⁴ Příloha I návrhu směrnice EU o kvalitě vnějšího ovzduší.

Pozn.: V závorkách je uváděn maximální možný počet překročení mezní hodnoty v kalendářním roce.

Vysvětlivka:

* Maximální počet překročení 3 až 4krát.

Ze srovnání standardů kvality ovzduší vyplývá:

- 1) Aktuálně platné normy EU pro kvalitu ovzduší uplatňované v zákoně o ochraně ovzduší jsou méně přísné i než doporučení WHO z roku 2005, potažmo aktualizovaná doporučení z roku 2021.
- 2) Evropskou komisí nově navrhované maximální úrovně koncentrací jsou pro většinu znečišťujících látek mírnější než doporučení WHO z roku 2021, a budou tak umožňovat úrovně znečištění ovzduší vyšší, než doporučuje WHO.³⁵

³⁵ Na málo ambiciózní cíle upozorňuje např. článek zveřejněný v *The Lancet – Public Health* v červenci 2023: [https://www.thelancet.com/journals/lanpub/article/PIIS2468-2667\(23\)00132-9/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanpub/article/PIIS2468-2667(23)00132-9/fulltext).

Roční emise z lokálního vytápění domácností a z průmyslu

Tabulka č. 1: Dosažené snížení ročních emisí v sektoru lokálního vytápění domácností

Sektor lokálního vytápění domácností(1A4bi)	NO _x (NO ₂) [kt/rok]	NMVOG [kt/rok]	SO _x (SO ₂) [kt/rok]	PM _{2,5} [kt/rok]	PM ₁₀ [kt/rok]	B(a)P [t/rok]
Projekty – dosažené roční snížení emisí znečišťujících látek ¹	-68,50	8 225,00	2 104,30	3 802,97	3 921,04	2,30
Roční emise 2014 ²	10 162,77	196 596,87	19 311,57	66 722,64	68 085,59	19,61
Roční emise 2022 ²	10 722,39	157 766,92	174 24,16	45 751,10	46 782,66	17,35
Podíl projektů na změně v ročních emisích [%]	12,24	21,18	111,49	18,13	18,41	101,67

Zdroj: informace od SFŽP a emisní bilance ohlášená ČHMÚ.

Pozn.:

¹ Model vyhodnocení PO 2 SC 2.1; vyhodnocení 1., 2. a 3. výzvy specifického cíle 2.1 *Snížit emise z lokálního vytápění domácností podílející se na expozici obyvatelstva koncentracím znečišťujících látek OPŽP* (k červnu 2023, včetně NZÚ-AMO).

Podíl přínosů kotlíkových dotací je nadhodnocen o podíl projektů zahrnutých do vyhodnocení přínosů za období od 1. 1. 2023 do 30. 6. 2023 a o podíl projektů ze zásobníků OPŽP dofinancovaných z podprogramu *Adaptační a mitigační opatření programu Nová zelená úsporám*.

² Emise byly převzaty z emisní bilance ČR ohlášené ČHMÚ podle mezinárodních sektorů (NFR) v březnu 2024 (NFR Code 1A4bi – Residential: Stationary):

https://cdr.eionet.europa.eu/cz/un/clrtap/inventories/envzflmhq/CZ_Annex_I_rev18-11_1990-2022_v2.0.xlsx/manage_document.

Tabulka č. 2: Dosažené snížení ročních emisí v sektoru průmyslu

(v kt/rok)

Sektor průmyslu	SO _x (as SO ₂)	NO _x (as NO ₂)	NMVOG	PM ₁₀	PM _{2,5}	
Projekty ukončené k 31. 12. 2022 – dosažené roční snížení emisí znečišťujících látek	631,31	80,81	36,67	737,98	295,29	
Emisní bilance REZZO ¹	Roční emise 2014	114 885,60	91 760,04	22 407,51	7 295,10	4 854,33
	Roční emise 2022 (předběžná data)	46 960,35	60 159,34	17 168,36	4 027,47	2 587,92
	Podíl projektů na změně v ročních emisích [%]	0,93	0,26	0,70	22,58	13,03
Emisní bilance ČR v členění podle mezinárodních sektorů (NFR) ²	Roční emise 2014	110 486,12	83 823,77	23 526,00	9 860,61	4 954,39
	Roční emise 2022	44 447,52	53 882,08	18 448,34	6 998,60	2 938,67
	Podíl projektů na změně v ročních emisích [%]	0,96	0,27	0,72	25,79	14,65

Zdroj: informace od SFŽP a emisní bilance ohlašované ČHMÚ.

Pozn.:

¹ Emise ze sektoru průmyslu byly převzaty z emisní bilance REZZO sestavované na základě klasifikace podle registru emisí a stacionárních zdrojů (REZZO). Převzaty byly údaje o individuálně sledovaných zdrojích REZZO 1 a REZZO 2. Nejsou zde zahrnuty menší zařízení nespádající do kategorie velkých a středních zdrojů a emise z plošných zdrojů, které jsou sledovány hromadně a jsou vykazovány společně s emisemi z lokálního vytápění z domácností v rámci REZZO 3. Za rok 2022 ČHMÚ poskytl NKÚ předběžné údaje.

² Emise byly převzaty z emisní bilance ČR ohlášené ČHMÚ podle mezinárodních sektorů (NFR) v březnu 2024 (položky spadající pod seskupení: A_PublicPower; B_Industry; D_Fugitive):

https://cdr.eionet.europa.eu/cz/un/clrtap/inventories/envzflmhq/CZ_Annex_I_rev18-11_1990-2022_v2.0.xlsx/manage_document.

Kotlíkové dotace

Tabulka č. 1: Počty projektů podle typů nově instalovaného zdroje souhrnně za 1., 2. a 3. výzvu SC 2.1 OPŽP (data 6/2023 včetně NZÚ 14+ – AMO)

Kraj	Počet projektů	Počet nově pořízených zdrojů vytápění a podíl zdroje dle krajů									
		A1 – uhlí		A2 – uhlí/biomasa		A3 – biomasa		B – tepelné čerpadlo		C – plynový kotel	
		Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
Jihočeský	10 339	314	3,0	1 346	13,0	1 820	17,6	5 073	49,1	1 786	17,3
Jihomoravský	4 089	57	1,4	245	6,0	1 415	34,6	813	19,9	1 559	38,1
Karlovarský	2 489	35	1,4	340	13,7	327	13,1	1 185	47,6	602	24,2
Královéhradecký	4 701	132	2,8	871	18,5	573	12,2	2 212	47,1	913	19,4
Liberecký	4 401	158	3,6	914	20,8	770	17,6	1 941	43,9	618	14,1
Moravskoslezský	23 677	340	1,4	3 397	14,3	3 779	16,0	6 138	25,9	10 023	42,3
Olomoucký	5 871	94	1,6	876	14,9	1 456	24,8	1 601	27,3	1 844	31,4
Pardubický	5 814	186	3,2	895	15,4	1 329	22,9	1 877	32,3	1 527	26,3
Plzeňský	7 026	262	3,7	905	12,9	944	13,4	3 666	52,2	1 249	17,8
Praha	709	0	0,0	13	1,8	37	5,2	310	43,7	349	49,2
Středočeský	16 806	538	3,2	2 595	15,4	2 317	13,8	8 993	53,5	2 363	14,1
Ústecký	5 678	176	3,1	1 176	20,7	804	14,2	2 699	47,5	823	14,5
Kraj Vysočina	7 632	229	3,0	1 204	15,8	2 226	29,2	2 056	26,9	1 917	25,1
Zlínský	5 794	66	1,1	212	3,7	2 070	35,7	1 534	26,5	1 912	33,0
Celkem	105 026	2 587	2,5	14 989	14,3	19 867	18,9	40 098	38,2	27 485	26,2

Zdroj: vyhodnocení 1., 2. a 3. výzvy specifického cíle 2.1 *Snížit emise z lokálního vytápění domácností podílejících se na expozici obyvatelstva koncentracím znečišťujících látek OPŽP* (k červnu 2023, včetně NZÚ 14+ – AMO).

Tabulka č. 2: Přehled peněžních prostředků v členění na jednotlivé kraje ČR v rámci SC 2.1 PO 2 OPŽP (kotlíkové dotace) ke dni 31. 12. 2022 – část 1 (v tis. Kč)

Příjemce podpory	Výzva č.	Hl. město Praha	Jihočeský kraj	Jihomoravský kraj	Karlovarský kraj	Kraj Vysočina	Královéhradecký kraj	Liberecký kraj
Částky proplacené příjemcům podpory	05_15_016	22 198,08	309 887,85	142 713,11	73 274,60	254 391,78	214 521,68	153 577,89
	05_17_067	22 597,40	302 953,33	133 710,49	65 339,97	229 497,89	196 483,89	140 093,79
	05_19_117	28 597,09	405 524,70	147 110,79	104 035,19	296 831,06	216 667,05	160 939,89
Celkem		73 392,57	1 018 365,88	423 534,39	242 649,76	780 720,73	627 672,62	454 611,57

Zdroj: informace MŽP.

Tabulka č. 3: Přehled peněžních prostředků v členění na jednotlivé kraje ČR v rámci SC 2.1 PO 2 OPŽP (kotlíkové dotace) ke dni 31. 12. 2022 – část 2 (v tis. Kč)

Příjemce podpory	Výzva č.	Moravskoslezský kraj	Olomoucký kraj	Pardubický kraj	Plzeňský kraj	Středočeský kraj	Ústecký kraj	Zlínský kraj
Částky proplacené příjemcům podpory	05_15_016	507 309,03	185 005,26	195 412,95	253 141,18	512 501,66	177 425,35	176 283,13
	05_17_067	851 896,82	168 881,23	177 663,69	224 075,82	492 950,99	160 657,05	159 337,37
	05_19_117	680 479,90	224 334,58	203 068,97	272 037,81	743 359,84	256 618,75	184 074,35
Celkem		2 039 685,75	578 221,07	576 145,61	749 254,81	1 748 812,49	594 701,15	519 694,85

Zdroj: informace MŽP.

Dotazníkové šetření

NKÚ provedl v rámci kontrolní akce č. 23/07 kvantitativní výzkum metodou standardizovaného dotazníku, a to ve dvou verzích pro příjemce dotací na výměnu nevyhovujících zdrojů vytápění z OPŽP a NZÚ. Účelem dotazníkového šetření bylo získat doplňkové informace k poskytnuté podpoře od samotných příjemců dotace určené na výměnu zdrojů vytápění v domácnostech. NKÚ prostřednictvím elektronického zaslání dotazníku oslovil 71 142 příjemců kotlíkových dotací z OPŽP a 87 102 příjemců dotací z programu NZÚ (podle dat předložených SFŽP). Na tento dotazník odpovědělo celkem 5 637 respondentů z OPŽP a 16 395 respondentů z NZÚ. Dotazníkové šetření bylo dobrovolné a anonymní.

Dotazník obsahoval maximálně 12 otázek (v závislosti na filtrování odpovědí). Poslední otázka u obou variant dotazníků sloužila k doplnění či vyjádření postoje respondenta. Některé otázky v dotazníku nabízely doplnění v podobě otevřené odpovědi.

Dotazníkové šetření probíhalo v období od 13. 9. 2023 do 27. 9. 2023.

Výstupy dotazníkového šetření viz <https://www.nku.cz/scripts/detail.php?id=13866>.

